

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jan Nepomuk hrabě Harrach a čeští umělci
Jan Nepomuk count Harrach and Czech artists
Šárka Štěpánová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Magdaléna Pokorná, CSc.
Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)
Studijní obor: B D-VV (7507R038, 7504R235)

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Jan Nepomuk Harrach a čeští umělci potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 2022

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, díky kterým mohla tato práce vzniknout. Velké poděkování patří vedoucí mé práce doc. PhDr. Magdaléně Pokorné, CSc. za cenné rady, připomínky a čas, který mi během psaní práce věnovala. Dále bych ráda poděkovala Paedr. Janu Luštinci za užitečné rady a informace v počátcích práce. Mé poděkování rovněž patří kastelánovi zámku Hrádek u Nechanic Mgr. Martinu Rejmanovi a správci depozitáře zámku Hrádek u Nechanic Mgr. Petru Noskovi za ochotné poskytnutí informací k tématu a vstřícným pracovníkům ANM, LA PNP, HÚ AV ČR.

ABSTRAKT

Jan Nepomuk hrabě Harrach (1828–1909) byl český šlechtic, který se zasloužil o rozvoj kultury, průmyslu a zapojoval se do politiky. Cílem práce je přiblížit vztah Jana hraběte Harracha k českým umělcům. Hrabě byl velkým mecenášem a umělce velmi podporoval. Práce sleduje jeho písemnou komunikaci s vybranými českými umělci, a to na základě dochované korespondence a dalších dokumentů. Práce se zabývá korespondencí Jana Nepomuka hraběte Harracha s českým architektem a mecenášem Josefem Hlávkou, a dále s básníkem a vychovatelem hraběcího syna Juliem Zeyerem. K bližšímu porozumění vzájemných vztahů a porovnání způsobu komunikace hraběte Harracha je v práci uvedena i korespondence Otty hraběte Harracha, syna Jana Nepomuka hraběte Harracha s Juliem Zeyerem. Základem práce je korespondence uložená v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Předmětem výzkumu jsou i komunikační strategie hraběte Harracha, z níž je znát rozdíl mezi komunikací s mecenášem a s básníkem.

KLÍČOVÁ SLOVA

Jan Nepomuk Harrach (1828–1909), Harrachové, korespondence, čeští umělci, Josef Hlávka (1831–1908), Julius Zeyer (1841–1901), Otto Harrach (1863–1935)

ABSTRACT

Johann Nepomuk von Harrach (1828–1909) was a Czech aristocrat remarkable for his involvement in culture, industry and politics. The aim of this thesis is to clearly describe Johann Nepomuk von Harrach and his relationship with the Czech artist. The thesis mainly analyses the correspondence between Johann Nepomuk von Harrach and Czech architect and patron Josef Hlávka and correspondence with the poet, and tutor of Nepomuk's son, Julius Zeyer. To illustrate the relationship and styles of communication of von Harrach more clearly, the thesis analyses the correspondence between Otto von Harrach, the son of Johann Nepomuk, and Julius Zeyer. The basis of the thesis is correspondence stored in the Literární archiv Památníku národního písemnictví. The subject of research is also count Harrach's communication strategy, which shows the difference between communication with a patron and with a poet.

KEYWORDS

Johann Nepomuk von Harrach (1828–1909), Harrach family, correspondence, Czech artists, Josef Hlávka (1831–1908), Julius Zeyer (1841–1901), Otto von Harrach (1863–1935)

Obsah

Úvod	6
1 Jan Nepomuk Harrach	13
1.1 Rod Harrachů	13
1.2 Život Jana Nepomuka hraběte Harracha	13
2 Josef Hlávka	19
2.1 Korespondence s Janem Nepomukem hrabětem Harrachem	23
3 Julius Zeyer	35
3.1 Korespondence s Janem Nepomukem hrabětem Harrachem	39
4 Otto Harrach	42
4.1 Korespondence s Juliem Zeyerem	44
Závěr	54
Seznam použitých informačních zdrojů	57
Seznam příloh	61

Úvod

Cílem bakalářské práce je prohloubit dosavadní znalosti o komunikaci a vztazích Jana Nepomuka hraběte Harracha s českými umělci za pomoci vybrané korespondence. Shromážděné dopisy bych ráda zpracovala a pokusila se nastínit možný vzájemný vztah mezi korespondenty. Ústřední zkoumanou postavou je šlechtic Jan Nepomuk hrabě Harrach a jeho interakce s významnými českými osobnostmi. Díky dopisům je možné nahlédnout do „soukromí“ a ráda bych se pokusila i o analýzu vývoje vztahů Jana hraběte Harracha k českým umělcům.

Práce se věnuje šlechtici Janu Nepomuku hraběti z Harrachu a jeho vztahu k české kultuře. Pro užší vymezení bude sloužit jeho dochovaná korespondence s vybranými předními českými umělci. V práci bych se ráda pokusila zjistit a analyzovat jaký vztah měl hrabě k českým umělcům na základě studia dané korespondence. Jako představitele české kultury 19. století jsem zvolila architekta Josefa Hlávku a básníka Julia Zeyera. Třetí zmíněnou osobou je syn Jana Nepomuka hraběte Harracha Otta hrabě Harrach, který také maloval a dopisoval si s básníkem Juliem Zeyerem.

Dopisy jsou někdy považovány za méně spolehlivé výpovědi, protože do nich korespondenti vkládají vlastní subjektivní pocity. Ale právě díky tomu máme zase možnost blíže nahlédnout do myšlení korespondentů a do jejich životních strategií.¹

Práce popisuje konec 19. století a počátek 20. století. Přesnější vymezení je zhruba rok 1884–1893 (dopisy s Juliem Zeyerem), 1895–1907 (dopisy s Josefem Hlávkou) a 1883–1897 (dopisy Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem). Poslední dopisy s Josefem Hlávkou (†1908) jsou psané roku 1907. Přibližně dva roky poté hrabě Harrach zemřel. Z těchto vybraných mužů si hrabě psal s architektem do svých nejzazších let.

Text je členěn do čtyř hlavních kapitol. První kapitola krátce připomíná významné osobnosti a vývoj rodu Harrachů. Po zmínce o rodu následuje život Jana hraběte Harracha. V druhé kapitole je uveden biogram Josefa Hlávky a vzájemná korespondence obou mužů. Třetí kapitola je věnována Juliu Zeyerovi a jeho korespondenci s Janem Nepomukem hrabětem Harrachem. Poslední kapitola je vyhrazena Ottovi hraběti Harrachovi a jeho

¹ POKORNÁ, Magdaléna, *Korespondence - meze a možnosti využití historického pramene*, In: Základní problémy studia moderních a soudobých dějin, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014 s. 287.

korespondenci s Juliem Zeyerem. V této kapitole navazuji na svou seminární práci z roku 2020, která byla psána na Katedře dějin a didaktiky dějepisu, Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, pod vedením Mgr. Kateřiny Sládkové.

Během studia některých dopisů jsem narazila na problém s čitelností. Například dopisy psané Josefem Hlávkou se pro mě staly velmi obtížně zpracovatelné, neboť jejich čtení je z paleografického hlediska náročné. Právě tyto dopisy nebo jejich části, pro mě byly téměř nečitelné. Dopisy, které píše Jan Nepomuk hrabě Harrach, se mi četly o poznání lépe. V práci občas využívám přepis dopisu, k lepšímu pochopení situace. V hranatých závorkách uvádím předpokládaný přepis dopisu.

Jan Nepomuk Harrach (1828–1909) byl český šlechtic z rodu Harrachů.² Tento muž měl široké spektrum zájmů. Podílel se na zkvalitňování silnic a dopravy, zajímal se o zahradnictví, hospodářství a rybářství, sklářství, turistiku a o mnohé další okruhy.³ Velmi činný byl hrabě také v české politice. Jeho politické působení v Předlitavsku zpracoval v diplomové práci už Jan Bouška.⁴ Politické působení popsal pomocí studia článků, spisů a projevů, které hrabě Harrach pronášel na českém zemském sněmu. Prameny, ze kterých čerpal, byly především archiválie z osobní pozůstalosti Jana Nepomuka hraběte Harracha, která je uložena v archivu ve Vídni.

Práce se věnuje i Juliu Zeyerovi. Básník působil jako vychovatel synů Jana Nepomuka Harracha, především jeho syna Otty.⁵ Korespondence hraběte Jana s básníkem tak nabývá trochu jiných rozměrů. Existuje velmi rozsáhlá korespondence Otty Harracha a jeho vychovatele Julia Zeyera, kde je možné vidět blízký vztah obou mužů a jsou zde zaznamenány osobní rodinné příběhy. Tuto korespondenci jsem měla možnost studovat

² HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha: Akropolis, 1999, s. 181.

³ LUŠTINEC, Jan. *Jan Nepomuk hrabě Harrach: ze života českého kavalíra*. Vrchlabí: KRNAP, 2018. s. 134, 150, 160, 182, 194.

⁴ BOUŠKA, Jan. „*Tak jak pevně skály krkonošské stojí...*“ *Jan Nepomuk hrabě Harrach a jeho politické působení v Předlitavsku*. Praha, 2019. 97 s., 8s. příloh. Diplomová magisterská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí magisterské práce: doc. PhDr. Magdaléna Pokorná, CSc.

⁵ LUŠTINEC, Jan. *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 218.

v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (dále jen LA PNP) ve fondu Julia Zeyera.⁶

Primárními prameny o Janu Nepomuku Harrachovi jsou dvě díla autorů, kteří žili za života tohoto šlechtice. Jedná se o publikaci od současníka hraběte Karla Adámka: *Památce Jana hr. Harracha*⁷ a o dílo *Jan hrabě Harrach* od Ferdinanda Menčíka.⁸ Oba tituly muži byli současníci hraběte Jana a měli k němu osobní vztah.

Janu hraběti Harrachovi se dlouhodobě věnuje především historik Jan Luštinec. Mezi jeho práce patří například *Po stopách Jana hraběte Harracha v Krkonoších*,⁹ *Z korespondence Jana hraběte Harracha s Františkem Ladislavem Riegerem*,¹⁰ *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*,¹¹ *Jan hrabě Harrach a hrobka hrabat Harrachů*¹² a *Jan hrabě Harrach a novosvětská sklárna: povinnost má je tedy předně podporovati, kde hlad a bída jest větší!*¹³ Nejnovější kniha, která je dílem jeho dosavadního bádání, vyšla v roce 2018 pod názvem *Jan Nepomuk Harrach: ze života českého kavalíra*.¹⁴ Propracovaná díla a rozsáhlá bádání historika Jana Luštince se pro mě stala základní literaturou bakalářské práce, která se snaží blíže popsat vztah hraběte Harracha s umělci.

⁶ Literární archiv Památník národního písemnictví v Praze, fond Julius Zeyer, korespondence Otto hrabě Harrach.

⁷ ADÁMEK, Karel. *Památce Jana hr. Harracha*, Praha: 1911.

⁸ MENČÍK, Ferdinand. *Jan hrabě Harrach: k sedmdesátiletým narozeninám*, V Praze: Fr. Hovorka, 1898.

⁹ LUŠTINEC, Jan. *Po stopách Jana hraběte Harracha v Krkonoších*, KRNP: 2020.

¹⁰ LUŠTINEC, Jan. *Z korespondence Jana hraběte Harracha s Františkem Ladislavem Riegerem*. Acta Musei Nationalis Pragae. Historia litterarum Roč. 63, č. 3–4 (2018), s. 237–242.

¹¹ LUŠTINEC, Jan. *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*. In: Z Českého ráje a Podkrkonoší: vlastivědná ročenka/Semily: Státní okresní archiv Semily; Jičín: Státní okresní archiv Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně Sv. 33, (2020), s. 167–187.

¹² LUŠTINEC, Jan. *Jan hrabě Harrach a hrobka hrabat Harrachů*. Acta Musei Nationalis Pragae - Historia litterarum: Roč. 65, č. 3–4 (2020), s. 116.

¹³ LUŠTINEC, Jan. *Jan hrabě Harrach a novosvětská sklárna: povinnost má je tedy předně tam podporovati, kde hlad a bída jest větší!* Acta Musei Nationalis Pragae - Historia litterarum: 2014. Řada C, sv. 59, č. 3–4, s. 61–63.

¹⁴ LUŠTINEC, Jan. *Jan Nepomuk hrabě Harrach: ze života českého kavalíra*. Vrchlabí: KRNP, 2018.

Článek o osobě Jana Nepomuka Harracha a jeho obrazu od českého malíře Františka Ženíška dále publikoval historik umění Lubomír Sršeň¹⁵ a článek o hraběti Harrachovi a jeho členství v Matici české zpracovala historička Magdaléna Pokorná.¹⁶

K zjištění způsobu komunikace hraběte s umělci a intelektuály budou sloužit tři již dříve zmíněné osoby. V práci jsou přidány jejich stručné biogramy. Při analýze pramenů je mi oporou studie *Korespondence – meze a možnosti využití historického pramene*.¹⁷ Pro osobu architekta Josefa Hlávky jsem využila publikaci *Odkaz Josefa Hlávky*¹⁸ od historika Jiřího Pokorného a *Josef Hlávka: český architekt, stavitel a mecenáš*,¹⁹ jejímž autorem je historik Alois Lodr. Jako literaturu, týkající se Julia Zeyera, jsem zvolila monografii *Julius Zeyer*²⁰ od historičky Drahomíry Vlašínové a stejnojmennou publikaci *Julius Zeyer*²¹ od Jana Voborníka, který byl básníkův současník. Dále jsem vycházela z publikace *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*.²² Vycházela jsem také z odborného článku historičky Magdalény Pokorné o Juliu Zeyerovi a České akademii, který mi doplnil informace o závěru básníkovy života.²³ V práci jsem využila také informace z vydané

¹⁵ SRŠEŇ, Lubomír. *Portrét Jana hraběte Harracha od Františka Ženíška*. Acta Musei Nationalis Pragae - Historia litterarum: 2014. Řada C, sv. 59, č. 3–4, s. 58–60.

¹⁶ POKORNÁ, Magdaléna. *Jan hrabě Harrach a Matice česká*. Acta Musei Nationalis Pragae - Historia litterarum: 2014. Řada C, sv. 59, č. 3–4, s. 64–65.

¹⁷ POKORNÁ, Magdaléna, *Korespondence - meze a možnosti využití historického pramene*, In: Základní problémy studia moderních a soudobých dějin, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014 s. 286–311

¹⁸ POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia, 2008.

¹⁹ LODR, Alois. *Josef Hlávka: český architekt, stavitel a mecenáš*, Praha: 1988.

²⁰ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Julius Zeyer*, Brno: 2003.

²¹ VOBORNÍK, Jan. *Julius Zeyer*, Praha: 1907.

²² MERHAUT, Luboš ed. et al. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 4, část 2. U–Ž, Dodatky A–Ř, Praha: Academia, 2008.

²³ POKORNÁ, Magdaléna, *Zeyerův fond při České akademii věd a umění*, In: Česká literatura: časopis pro literární vědu, Praha: ČSAV, Roč. 49, č. 1 (2001), s. 95.

korrespondence Julia Zeyera a Františka Bílka.²⁴ V současné době je vydáno velké množství korespondence Julia Zeyera s různými významnými osobnostmi. Mezi tyto vydané korespondence patří například korespondence Julia Zeyera s Karolínou Světlou,²⁵ se Zdeňkou Hlávkovou,²⁶ se Zdenkou Braunerovou,²⁷ s Josefem Václavem Sládkem²⁸ a dalšími. Informace o Ottovi hraběti Harrachovi čerpám, stejně jako informace o jeho otci Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi, z rozsáhlé publikace historika Jana Luštince²⁹ a odborného článku o korespondenci hraběte Otty a Julia Zeyera.³⁰ Historik Jan Luštinec v tomto odborném článku přepsal veškeré dopisy Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem, které byly uloženy ve fondu Julia Zeyera v LA PNP. Dalším studijním materiálem pro mě byl také text pro průvodce státního zámku Hrádek u Nechanic, který není veřejně publikovaný.³¹

V archivu Národního muzea (dále jen ANM) jsem měla možnost nahlédnout do rozsáhlé korespondence Jana Nepomuka hraběte Harracha a politika Františka Ladislava Riegera. Dopisy adresované českému politikovi jsou uloženy ve fondu F. L. Riegera. V samotné složce bylo zhruba 56 kusů listů, které zachycují období od roku

²⁴ ZEYER, Jiří a František BÍLEK. *Básník a sochař: dopisy Julia Zeyera a Františka Bílka z let 1896–1901*, ed. J. R. Marek, Praha: Za svobodu, 1948.

²⁵ ZEYER, Julius. *Dopisy Julia Zeyera Karolíně Světlé: (1892–1898)*, ed. S. Hanatová a J. Janáček, Liberec: Česká beseda v Liberci, 1999.

²⁶ ZEYER, Julius. *Listy třem přátelům: paní Zdeňce Hlávkové, Otakaru Červenému a Janu Voborníkovi*. ed. J. Voborník, V Praze: Fr. Borový, 1938.

²⁷ ZEYER, Julius a Zdenka BRAUNEROVÁ. *Přátelství básníka a malířky: vzájemná korespondence Juliuse Zeyera a Zdenky Braunerové*, ed. V. Hellmuth-Brauner, V Praze: Vyšehrad, 1941.

²⁸ SLÁDEK, Josef Václav a Julius ZEYER. *Vzájemná korespondence*. ed. J. Š. Kvapil, Praha: Československá akademie věd, 1957.

²⁹ LUŠTINEC, Jan. *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 218.

³⁰ LUŠTINEC, Jan. *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*. In: Z Českého ráje a Podkrkonoší: vlastivědná ročenka/Semily: Státní okresní archiv Semily; Jičín: Státní okresní archiv Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně Sv. 33, (2020), s. 167–187.

³¹ NOSEK, Petr, *Státní zámek Hrádek u Nechanic: Průvodcovský text – II. prohlídkový okruh*, Hrádek u Nechanic: 2019, nepublikováno.

1865 do roku 1876.³² Tuto korespondenci jsem původně chtěla v práci zpracovat pro porovnání způsobu komunikace hraběte Harracha s umělci a s českým politikem Františkem Ladislavem Riegerem. Nakonec jsem zvolila osobní korespondenci syna hraběte Harracha Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem, která blíže popisuje rodinnou situaci hraběte Harracha a přibližuje vzájemný vztah obou členů hraběcí rodiny s básníkem. Korespondenci hraběte s politikem zpracoval již historik Jan Luštinec³³ a téma jsem se rozhodla opustit i z toho důvodu, že je korespondence příliš rozsáhlá a odváděla by tak pozornost od zkoumání komunikačních strategií hraběte s umělci.

Korespondenci jsem studovala především v LA PNP. V předchozích letech byla přístupná internetová stránka *badatelna.eu*, kde se daly velmi přehledně dohledat téměř veškeré archivní prameny. V současnosti jsem dostala od ochotných pracovníků v archivu zprávu, že byla databáze zrušena a obnovovat se neplánuje. Namísto toho mi vstřícně doporučili databázi archivních fondů PEVA na internetových stránkách Ministerstva vnitra České republiky. Hledání pramenů se pro mě tedy stalo o něco náročnější. Po komunikaci s archivy mi byly zpřístupněny archiválie z LA PNP. Jednalo se především o složku dopisů Jana Nepomuka hraběte Harracha s básníkem Juliem Zeyerem a s architektem Josefem Hlávkou. Pro zajímavost jsem také nahlédla do korespondence hraběte Harracha se spisovatelem Karlem Jaromírem Erbenem a básníkem Janem Nerudou. K dispozici je i kartotéka, kde jsem měla možnost procházet záznamy o pramenech uložených právě ve zdejší Literárním památníku Národního písemnictví na Strahově. Prostudovala jsem poté ještě dopisy Jana Nepomuka Harracha s dramatikem Josefem Štolbou, spisovatelem Františkem Cyrilem Kampelíkem, básníkem Josefem Karáskem (známý spíše pod jménem Jiří Karásek ze Lvovic), spisovatelem Karlem Kálalem a Josefem Alšem-Lyžcem, otcem malíře Josefa Váchala. I když jsem věděla, že složky mají většinou pouze jeden až dva dopisy, v případě Josefa Karáska by se mělo jednat o 6 dopisů, zklamalo mě, že žádný z dopisů nebyl z hlediska obsahu nijak inspirativní.

³² Archiv Národního muzea v Praze, fond F. L. Riegera, kart. č. 29, korespondence Jan hrabě Harrach. (Dále jen ANM).

³³ LUŠTINEC, Jan. *Z korespondence Jana hraběte Harracha s Františkem Ladislavem Riegerem*. Acta Musei Nationalis Pragae. Historia litterarum Roč. 63, č. 3–4 (2018), s. 237–242.

Složka dopisů Jana Nepomuka hraběte Harracha s architektem Josefem Hlávkou se pohybuje kolem devíti kusů. V tomto jednom případě mám odpověď i druhé strany, tedy dva dopisy psané Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi. Dopisy jsou datované do let 1895–1907. Zajímavé je, že jeden dopis je psán tužkou. Je tedy velmi pravděpodobné, že se má jednat o koncept dopisu, který nejspíš nebyl odeslán. V dopisech adresovaných architektovi, je také velmi úhledné a krásně čitelné písmo hraběte Harracha. Naopak písmo Josefa Hlávky se čte velmi obtížně.

Český básník Julius Zeyer působil také jako vychovatel dětí hraběte Jana. Nebyl „pouze“ umělcem, ale také zaměstnancem hraběte. Vychovával především jeho druhorozeného syna Ottu Harracha, se kterým má Julius Zeyer rozsáhlou osobní korespondenci.³⁴

Dopis adresovaný hrabětem Harrachem například Karlu Jaromíru Erbenovi, Janu Nerudovi a Josefu Hlávkově byl psán velmi slavnostním, čitelným a pěkným písmem. U dopisů psaných F. L. Riegerovi je také vidět, že si zpočátku dával hrabě velmi záležet na krásném, úhledném písmu. S postupem času a stále častější korespondencí se mění také charakter dopisů i čitelnost písma. Dopisy psané Janem Nepomukem hrabětem Harrachem Juliu Zeyerovi jsou obtížněji čitelné. V dopisech syna hraběte Harracha s Juliem Zeyerem je možné sledovat vývoj oslovení, které hraběcí syn používal. Text od Otty hraběte Harracha je psán osobněji než v případě jeho otce.

³⁴ Literární archiv Památník národního písemnictví v Praze, fond Julia Zeyera, korespondence Jan hrabě Harrach. (Dále jen LA PNP).

1 Jan Nepomuk Harrach (1828–1909)

1.1 Rod Harrachů

Rod pochází z jižních Čech z vesnice Horrachy. Jeho existence je doložena od 13. století. Část rodu se poté přestěhovala do Horních Rakous. V české větvi se roku 1703 dostali Jan Jáchym a Ferdinand Markvart do panského stavu a o několik let později obdrželi hraběcí titul. Oba představitelé zemřeli bezdětní a s nimi zanikla i česká větev rodu. Rakouská větev získala velké bohatství i vysoké postavení. Už v 16. století byli svobodnými říšskými pány. Karel z Harrachu (1570–1628) byl přijat mezi členy řádu Zlatého rouna, působil jako rádce Ferdinanda II. a v roce 1627 získal titul hraběte i právo razit vlastní mince. Karlův syn Arnošt Vojtěch se stal pražským arcibiskupem,³⁵ další synové založili větve rodu: Leonard – větev rohravskou a Otto Bedřich – větev jilemnickou. Nejvýraznější Karlovou dcerou byla Kateřina Isabela, která se stala manželkou vojevůdce Albrechta z Valdštejna.³⁶ Rohravská větev vymírá po meči rokem 1886 a majetek zdědila větev jilemnická. Harrachové zastávali významné úřady. Další velmi významnou osobností rodu byl Jan Nepomuk hrabě Harrach (1828–1909). Jeho synovec se jmenoval František Maria hrabě z Harrachu (1870–1937). Roku 1914 byl v Sarajevu společně s následníkem trůnu arcivévodou Františkem Ferdinandem d'Este jako jeho pobočník. Poslední majitel harrachovského panství byl Jan Nepomuk Harrach (1904–1945). Přihlásil se k německé národnosti a jeho majetek mu byl Benešovými dekrety zkonfiskován. Potomci se pokusili získat majetek zpět do svého vlastnictví, ale navrácen jim nebyl.³⁷

1.2 Život Jana Nepomuka hraběte Harracha

Jan Nepomuk hrabě Harrach se narodil ve Vídni roku 1828 do hraběcí rodiny. Jeho rodiče byli František Arnošt hrabě Harrach (1799–1884) a Anna Marie Terezie hraběnka z Harrachu, rozená kněžna z Lobkovic (1809–1881). Otec František Arnošt hrabě Harrach

³⁵ CATALANO, Alessandro. *Zápas o svědomí: Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*, Praha: NLN, 2008.

³⁶ HALADA, Lexikon české šlechty, 1999, s. 181–182.

³⁷ JURÍK, Pavel. *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha: 2021, s. 189–192.

studoval práva a poté vstoupil do státních služeb. Roku 1828 jel jako vyslanec společně s knížetem ze Schwarzenbergu do Remeše, kde se zúčastnil korunovace francouzského krále Karla X. Poté navštívil Velkou Británii, aby poznal zdejší kulturu. Zámek Hrádek u Nechanic, který nechal hrabě postavit, byl inspirován jeho návštěvou Anglie. Častěji pobýval v Čechách a rozšiřoval rodový majetek. Sňatek s Annou Marií Terezií, která se stala matkou Jana Nepomuka hraběte Harracha, uzavřel v roce 1827. František Arnošt hrabě Harrach se podílel na rozvoji české společnosti. Byl členem Matice české, Společnosti Musea Království českého a byl u zrodu Národního divadla. Zároveň se staral o svůj majetek v Rakousku a působil v rakouských službách. Roku 1862 byl přijat mezi členy řádu Zlatého rouna.³⁸

Jan Nepomuk hrabě Harrach získal kvalitní vzdělání a v mládí ho vychovávali čeští vlastenci. V první řadě to byl Jan Erazim Vocel (1803–1871), který působil jako vychovatel od roku 1839. Dalším vychovatelem byl od roku 1843 Vendelín Grünwald (1812–1885) a o dva roky později Antonín Jaroslav Vrtátka (1815–1892).³⁹ Pod jeho vedením byla zakončena výchova Jana Nepomuka hraběte Harracha i jeho bratra Alfréda hraběte Harracha. Podle instrukcí se ve výchově mělo přihlížet k českému jazyku už od 17. století.⁴⁰ „[...] A rodinná tato tradice zachovala se až do časů nejnovějších, kdy z rodu tohoto povstal věrný přítel národu českému – Jan hrabě Harrach.[...]“⁴¹ Hrabě se účastnil koncertů, divadelních představení a dalších společenských akcí. Ovládal cizí jazyky, učil se česky a považoval češtinu za svůj rodný jazyk. V šlechtických rodinách se v té době mnohdy mluvilo spíše německy nebo francouzsky. Bylo to způsobeno především tím, že přivdané ženy češtinu příliš neovládaly.⁴² V roce 1848 se zúčastnil Slovanského sjezdu v Praze společně se svým otcem Františkem Arnoštem hrabětem z Harrachu. Sjezd se konal na přelomu května a června v roce 1848. Po nepokojích v Uhrách vstoupil do armády a vyrazil proti povstalcům. Když císař František Josef I. požádal o pomoc cara

³⁸ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 10, 16, 21.

³⁹ Tamtéž, s. 22.

⁴⁰ MENČÍK, *Jan Hrabě Harrach*, 1898, s. 1, 5.

⁴¹ Tamtéž, s. 1.

⁴² LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 28, 30–32.

Mikuláše I., jel do Petrohradu jako vyslanec kníže Lobkovic a na cestu se s ním vydal i Jan Nepomuk hrabě Harrach. Hrabě byl u vojska až do roku 1856.⁴³

V soukromém životě Jana Nepomuka hraběte Harracha došlo k několika změnám. V roce 1856 se oženil s Marií Markétou z Lobkovic. Po pěti letech manželství hraběte s Marií Markétou z Lobkovic se začal její zdravotní stav po četných porodech zhoršovat, roku 1870 zemřela. V roce 1878 byl oddán podruhé a to s Marií Terezií z rodu Thurn-Taxis. Hraběnka byla v té době o 28 let mladší než hrabě Harrach a manželství nebylo příliš šťastné. Z manželství se narodil jediný potomek Arnošt František (1879–1971). Druhá manželka hraběte Harracha onemocněla a v roce 1908 zemřela ve věku 52 let.⁴⁴

Z prvního manželství se hraběti narodil Přibyslav, ale zemřel 14 dní po svém narození (†1864). Druhým synem byl Karel František (1857–1920), který v mládí onemocněl duševní chorobou a byl dokonce odvezen do Německa na léčení. Jeho stav se nezlepšil a roku 1884 byl zbaven svéprávnosti a vyloučen z nástupnictví. Přesto je z dochovaných dopisů znát, že zůstal stále milovaným členem rodiny. Hrabě Jan Nepomuk Harrach se velmi snažil o jeho uzdravení,⁴⁵ což dokládá i osobní korespondence s Juliem Zeyerem.⁴⁶ Dědicem se tedy stal třetí syn Otto hrabě Harrach. Od roku 1881 byl jeho vychovatelem básník Julius Zeyer.⁴⁷

Hrabě se zabýval také hospodářskými aktivitami. Rozšířil okruh svých zájmů v oblasti zemědělství a hospodářství. Zabýval se například hedvábnictvím, pivovarnictvím, včelařstvím apod. Výrazná změna v jeho životě nastala roku 1886, kdy vymírá rohravská větev rodu Harrachů a majetek přechází na Jana Nepomuka hraběte Harracha z jilemnické

⁴³ MENČÍK, *Jan Hrabě Harrach*, 1898, s. 5.

⁴⁴ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 36, 208, 210–211, 214–216.

⁴⁵ Tamtéž, s. 216–218.

⁴⁶ LA PNP, fond Julia Zeyera, dopis Jana hraběte Harracha Juliu Zeyerovi ze dne 11. března 1884.

⁴⁷ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 218.

větvě. Hrabě se stává majitelem rozlehlého panství a zapojuje se výrazným způsobem i do veřejného života.⁴⁸

Jeden ze způsobů, jakým se hrabě na veřejném životě podílel, byla příprava, organizování a vystavování na výstavách. V 19. století se staly velkým fenoménem výstavy, které měly mimo jiné ukázat hospodářskou a průmyslovou vyspělost národa. První všeobecně známá průmyslová výstava se uskutečnila v Londýně v roce 1756. V organizaci světových výstav se často střídala Paříž s Londýnem. O několik let později se přidala i Vídeň. Výstava v Praze proběhla v roce 1791 a roku 1798 se uskutečnila výstava v Paříži. Tradice průmyslových výstav začíná ve 20. letech 19. století, na kterých mohli vystavující představit své výrobky. Výstavy se staly inspirací pro okolní země. Další průmyslová výstava v Praze proběhla v roce 1828 a v roce 1829 už byla výstava pojata jako soutěžní. Výstavy v Čechách byly pořádány i mimo hlavní město. Začaly se vystavovat také zemědělské stroje a umělecké předměty.⁴⁹ Všeobecná zemská výstava v Praze se uskutečnila v roce 1891. V českých zemích probíhalo výstav více. Můžeme zmínit například Hospodářskou, průmyslovou a národopisnou výstavu severovýchodních Čech v Hradci Králové (1894), Hospodářskou, průmyslovou a uměleckou výstavu českého severovýchodu v Hořicích (1903), apod. Jan Nepomuk hrabě Harrach se podílel na organizaci některých výstav a zároveň zde také vystavoval své výrobky, nebo spíše výrobky podniků, které svým jménem zaštiťoval. Roku 1864 se hrabě podílel na uspořádání výstavy v Nechanicích, poskytl finance na výstavbu výstavního areálu a rozdílil ceny. Ve stejném roce, se hrabě podílel na uspořádání výstavy v Čáslavi. Na Všeobecné zemské výstavě v Praze 1891, která se konala na oslavu jubilea první průmyslové výstavy v Praze z roku 1791, se také výrazně podílel po organizační stránce, byl zvolen předsedou „výstavního komitétu“. Mezi vyhlášené exponáty patřilo především sklo z harrachovských skláren Nový Svět v Krkonoších. Při organizaci výstavy mohl hrabě čerpat ze svých předchozích zkušeností. Působil již na výstavách např. ve Vídni (1873), ve Filadelfii (1876), v Paříži (1889) aj.⁵⁰

⁴⁸ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 36–40.

⁴⁹ HLAVÁČKA, Milan. *Jubilejní výstava 1891*. Praha: TECHKOM, 1991, s. 5–9.

⁵⁰ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 50–53.

Novosvětská sklárna měla už v 18. století své malíře, brusiče i pozlacovače, ale polotovary se vyvážely do pruského Slezska. Tento podnik v té době ještě nebyl majetkem rodu Harrachů. Do svého vlastnictví ho zakoupili až roku 1764 od Jana Josefa Müllera (†1772), kterému přenechali technické vedení sklárny.⁵¹

Hrabě se zasadil se také o rozvoj kultury. Podporoval Národní divadlo a to stavbu i umělce. Měl předplacené vstupenky a v případě, že je nevyužil, dával je k dispozici svým známým. V hudební sféře vypsál soutěž o dvě nejlepší české opery. Hudbu a text mu měli zájemci zasílat do konce září 1862.⁵² „[...]Hudbu posuzoval Josef Krejčí, Jan Bedřich Kittl a Sigismund Goldsmidt, libreta Karel Jaromír Erben, Jan Erazim Vocoel a Jaroslav Vrtátka [...]“.⁵³ V soutěži nakonec zvítězil Bedřich Smetana se svou operou *Braniboři v Čechách*. Hrabě v oblasti hudby podporoval i jilemnický sborový zpěv, kde byly na jeho popud založeny pěvecké spolky. Z konkrétních umělců podporoval například skladatele Eduarda Nápravníka (1839–1916) nebo zpěvačku Betty Hanušovou (1846–1901). Mezi dalšími umělci, kteří získali podporu od hraběte, byl malíř Julius Jelínek (1878–1918). A když se přesvědčil o jeho talentu, umožnil mu, aby se učil u Vojtěcha Hynaise. Julius Jelínek byl později uměleckým vedoucím novosvětské sklárny. Podpory se dostalo i sochaři Vojtěchu Šaffovi, od kterého si hrabě objednal bustu a následně se mu pokoušel zajistit zakázky. Angažovanost šlechticů však nebyla u všech zcela kladně přijímána. Pravděpodobně po impulzu z Vídně byli šlechtici nuceni svou národní aktivitu omezit. Byli vyzváni hrabětem Clam-Gallasem ke složení hodností nebo omezení národních aktivit.⁵⁴

Jednou z dalších takových aktivit „v národním zájmu“ bylo členství v Matici české. Matice česká vznikla v roce 1831. Zakladatelé se snažili vydávat odbornou literaturu a povznést úroveň českého jazyka. Roku 1847 vstoupil do Matice české Jan Nepomuk hrabě Harrach a v roce 1862 byl zvolen jejím kurátorem. Zde se hrabě setkal se svými bývalými vychovateli. Patřil tam Jan Erazim Vocoel a Jaroslav Vrtátka, ale také

⁵¹ MERGL, Jan a kol. *Z Nového světa do celého světa: 300 let harrachovského skla*, Vyd. 1. V Řevnicích: Arbor vitae, 2012, s. 14.

⁵² LUŠTINEC, Jan *Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 110–114.

⁵³ Tamtéž, s. 114.

⁵⁴ Tamtéž, s. 107–117.

Karel Jaromír Erben nebo František Ladislav Rieger. Společně s F. L. Riegerem byl hrabě Harrach po létech u zrodu budovy Musea Království českého, dnešního Národního muzea v Praze na Václavském náměstí. Byl dokonce zvolen předsedou Společnosti Musea Království českého. Budova byla otevřena roku 1891. Při otevření promluvil i prezident České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění (dále jen Česká akademie) Josef Hlávka.⁵⁵

Hrabě se také podílel na zvelebování železnice a dopravy. Nechal upravit silnice a podporoval stavbu železnic. Velmi se zasadil o stavbu lokálky z Jilemnice do Rokytnice nad Jizerou. Roku 1897 získal povolení započít přípravné práce a provoz byl zahájen v roce 1899. Dále hrabě podporoval rozvoj lesního hospodářství a rybářství, budoval turistické cesty v oblasti Krkonoš a podílel se na založení Klubu českých turistů. Tento klub také finančně podporoval a později byl jmenován jeho prvním čestným členem.⁵⁶

Hrabě měl rozsáhlý okruh zájmů a podílel se na rozvoji české kultury, ale i celého národa. V závěru života zastihla hraběte Harracha těžká nemoc. Načas se po nemoci ještě zotavil a oslavil své 80. narozeniny. Přesto mu začalo ubývat sil a 12. prosince 1909 zemřel.⁵⁷

⁵⁵ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 120–122, 128–130.

⁵⁶ Tamtéž, s. 134–144, 160, 194, 196.

⁵⁷ Tamtéž, s. 268.

2 Josef Hlávka (1831–1908)

Josef Hlávka se narodil roku 1831 v Přešticích. Byl českým architektem, stavitelem a mecenášem. Jeho otec vystudoval práva a působil u soudu a matka byla dcerou poštmistra. Josef Hlávka měl staršího bratra Antonína a mladší sestru Matyldu. Rodina nebyla nijak výrazně finančně zajištěna. Mladý Josef studoval v Praze a brzy se u něho projevilo výtvarné nadání.⁵⁸

Po středoškolském vzdělání začal Josef Hlávka studovat od roku v Praze na Polytechnickém ústavu.⁵⁹ Studoval pozemní stavitelství, kde se jeho talent plně projevil. Zkoušky skládal s vyznamenáním.⁶⁰ Poté přešel na Akademii výtvarných umění ve Vídni, kde získal stipendium na studijní cesty.⁶¹ V roce 1848 zakládal s ostatními studenty spolky a šířil vlastenecké myšlenky.⁶² Později Josef Hlávka převzal vídeňskou stavební firmu a jeho první zakázkou byl kostel lazaristů. Díky jeho návrhům bylo zpracováno více než 140 větších staveb, zvládal pracovat i na více návrzích zároveň.⁶³

Ze svých studijních cest se architekt vrátil po válce Rakouska s Itálií, kterou Rakousko roku 1859 prohrálo. Rozhodl se stát podnikatelem a stal se i členem stavební komise, ve které spolupracoval na stavebním řádu pro Královské město Prahu v letech 1862-1882. Roku 1866 se stal členem Akademie výtvarného umění ve Vídni, poté i místopředsedou českého odboru Moderní galerie a byl členem mnoha dalších organizací. V letech 1894–1907 působil ve správním výboru Společnosti Musea Království českého.⁶⁴

Hlávkoví stavby jsou často tvořeny z neomítnutých cihel. Vytvořil například biskupskou rezidenci v Černovicích a o několik let později se podílel na výstavbě Dvorní opery ve Vídni. Roku 1862 se oženil s Marií Čermákovou (1841–1882) a nějakou dobu

⁵⁸ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 9–10.

⁵⁹ POKORNÝ, *Odkaz Josefa Hlávky*, 2008, s. 15.

⁶⁰ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 11.

⁶¹ POKORNÝ, *Odkaz Josefa Hlávky*, 2008, s. 15.

⁶² LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 11-13.

⁶³ POKORNÝ, *Odkaz Josefa Hlávky*, 2008, s. 15–16.

⁶⁴ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 17–21.

pobývali v Praze. Architekt byl požádán, aby v Praze vypracoval plány Zemské porodnice. Tato stavba je postavena z cihel a zvolil pro ni novogotický sloh. Zakázek dostával velké množství a mnoho jich také přijímal, čímž se jeho jmění začalo výrazně zvětšovat. Pro svou matku se poté rozhodl zakoupit velkostatek Lužany i se zámekem.⁶⁵

Společenské postavení i známosti umožňovaly Josefu Hlávce účast na salónech, plesech a jiných akcích vídeňské aristokracie. Mnoho času věnoval práci na svých zakázkách a v rámci toho hodně cestoval. Tato skutečnost měla špatný dopad na jeho zdraví. Roku 1869 Josef Hlávka ochrnul na obě nohy a pohyboval se na invalidním vozíku. Po několika letech téměř ztratil zrak a bylo pro něj nemožné dále pokračovat v dosavadní činnosti. Léčil se a začal trávit čas na velkostatku v Lužanech. V únoru 1879 onemocněla Marie Hlávková, která byla milovanou manželkou i ošetřovatelkou v době Hlávkovy nemoci. Její stav se zhoršoval a 1882 zemřela.⁶⁶

Po čase se Hlávka podruhé oženil. Jeho druhou manželkou se roku 1886 stala Zdeňka Havelková, která se přátelila s českým hudebním skladatelem Antonínem Dvořákem. Od svatby trávil architekt více času v Praze a začal stavět činžovní dům v Praze ve Vodičkově ulici.⁶⁷

Během svého života se Josef Hlávka zapojoval do mnoha organizací, jednou z nich byla i Společnost Musea Království českého. „[...] Roku 1821 vznikla Společnost vlastenského Museum v Čechách, přejmenovaná roku 1848 na Společnost českého Musea a roku 1854 pod tlakem vlády na Společnost Musea království Českého, která – po roce 1918 jako Společnost Národního musea – vedla jeho správu až do roku 1935.[...].“⁶⁸ Roku 1883 byla vypsána architektonická soutěž pro budovu Musea Království českého. Jedním z porotců soutěže byl i Josef Hlávka. Zvítězil návrh, jehož autorem byl Josef Schulz. V nové budově měla mít sídlo i Česká akademie.⁶⁹ V České akademii se sdružovali

⁶⁵ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 22–31, 39.

⁶⁶ Tamtéž, s. 34–39.

⁶⁷ Tamtéž s. 40–41, 45–55.

⁶⁸ Tamtéž, s. 57.

⁶⁹ Tamtéž, s. 57–58.

především vědci a byli podporováni příznivci. Hlávka se pokusil založit nadaci a spojit ji s výročím 40 let od nástupu císaře Františka Josefa I. na trůn. Zahájil jednání, které se týkalo založení České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Povolení ke zřízení České akademie dal František Josef I. v roce 1890⁷⁰ a téhož roku byla dokončena budova Musea Království českého v Praze. Předsedou České akademie se stal Josef Hlávka.⁷¹ V květnu 1891 se konala Jubilejní výstava v Praze, též známá jako Všeobecná zemská výstava. O několik dní později se odehrál slavnostní obřad v nové budově Musea Království českého, kam dorazil arcivévoda Karel Ludvík. Kromě Josefa Hlávky byl přítomen i Jan Nepomuk hrabě Harrach.⁷² Josef Hlávka patřil mezi členy Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách, která se poté stala základem pro dnešní Národní galerii.⁷³

Josef Hlávka byl člověk velmi pracovitý a důsledný. Někteří lidé mu psali nejen o zakázky, ale žádali ho i o rady, finanční podpory a jiné prosby. Na každý dopis reagoval, odpověď promýšlel a teprve poté přepsal na čistý papír. Se samotnou češtinou měl trochu problémy, protože delší čas působil ve Vídni, jeho studia probíhala v němčině a český jazyk si tak dostatečně neosvojil. Kromě vlastních prací se věnoval také mecenášské činnosti. Jako český mecenáš velmi promýšlel, komu a jaké společnosti peníze věnuje. Ve chvíli, kdy uznal, že se jedná o smysluplný podnik, neváhal jej plně podpořit. Sam Hlávka žil poměrně skromně.⁷⁴

Na povznesení českého národa se začal Hlávka výrazněji podílet v době, kdy se kvůli své nemoci nemohl dále věnovat dosavadní stavitelské činnosti. V té době mu bylo 42 let. Zároveň se také musel vyrovnat se smrtí své první ženy Marie (†1882). A právě kolem roku 1882 se začínají objevovat jeho první dary. Aby se mohly na nově rozdělené Karlo-Ferdinandově univerzitě lépe realizovat programy,⁷⁵ „[...] věnoval Hlávka 22 000 zl.

⁷⁰ POKORNÝ, *Odkaz Josefa Hlávky*, 2008, s. 21–36.

⁷¹ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 58–59.

⁷² POKORNÝ, *Odkaz Josefa Hlávky*, 2008, s. 43–44.

⁷³ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 60–71.

⁷⁴ Tamtéž, s. 13, 89–90, 93, 96.

⁷⁵ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 39, 97.

zlaté renty k založení Českého univerzitního nadání Josefa a Marie Hlávkových, z jehož úroku se udílely ročně tři nadání po 300 zl., vždy pro jednoho posluchače na právnické, filozofické a lékařské fakultě.[...].“⁷⁶

Po nějaké době se na této české univerzitě zformovala mladá generace, která se zaměřovala na vědu, politiku, literaturu apod. Začal také vycházet časopis *Athenaeum*, který založil Tomáš Garrigue Masaryk. Roku 1886 byl v časopisu zveřejněn článek o pravosti Rukopisu královédvorského a Rukopisu zelenohorského.⁷⁷ Rukopisy měly obsahovat útržky staročeských básní a doložit starobylost Čechů a nastal tak spor o jejich pravost. Za nepravé je považoval například i Tomáš Garrigue Masaryk. Za padělatele jsou někdy označováni Václav Hanka a Josef Linda, kteří Rukopisy „objevili“ ve druhé polovině desátých let 19. století. Josef Dobrovský věřil v pravost Rukopisů a datoval je k přelomu 13. a 14. století.⁷⁸ Václav Hanka, který údajně našel Rukopis královédvorský 16. září 1817 v kostelní věži ve Dvoře Králové, byl nejlepším žákem Josefa Dobrovského.⁷⁹ V době sporu o pravost Rukopisů byl Josef Hlávka o jejich pravosti přesvědčen.⁸⁰

V roce 1887 Josef Hlávka založil Fond manželů Hlávkových k udílení cen za české básně. Deset let po založení České akademie⁸¹ se rozhodl založit Studentské koleje, dnes známé jako Hlávkovy koleje. Koleje měly sloužit nemajetným studentům. Učinil tak pravděpodobně i proto, že on sám byl za studentských let nemajetný. Hlávka chudé studenty ochotně podporoval, ale museli také dokázat, že kvalitně studují. Kolejím daroval částku, která měla pokrýt náklady na stavbu budovy. Hlávka v počátcích daroval kolejím

⁷⁶ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 97.

⁷⁷ Tamtéž, s. 98.

⁷⁸ DOBIÁŠ, Dalibor. *Rukopisy královédvorský a zelenohorský*. 1. Vyd. Praha: Nakladatel, 2018. Edice Věda kolem nás. Prostory společné paměti. ISSN 2464-6245. [online]. Dostupné z: <https://www.academia.cz/uploads/media/preview/0001/06/49ed087f05d25e128813ed327b668a6bba2ecd1e.pdf> s. 3–4, 8–9.

⁷⁹ BARTOŠ, František Michálek. *Rukopisy Královédvorský a Zelenohorský*, Praha: 1946, s. 19.

⁸⁰ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 94.

⁸¹ Akademie založena r. 1890 (podle POKORNÝ, *Odkaz Josefa Hlávky*, 2008, s. 36).

200 000 korun, poté přispěl částkou 132 000 korun a na údržbu 12 000 korun. Tím jeho podpora nekončila.⁸² V roce 1901 byl založen nový spolek,⁸³ který měl pomoci chudým českým studentům, aby mohli lépe a bez větších starostí studovat. Roku 1904 byly Studentské koleje otevřeny.⁸⁴

Dne 25. ledna 1904 Josef Hlávka založil Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových. Nadání mělo sloužit k podpoře české vědy a umění a také k podpoře nemajetných studentů studujících na pražských vysokých školách. Podpora měla být rozdělována v poměru 7 : 3. Nadání začalo působit po smrti svého zakladatele Josefa Hlávky od 11. března 1908. Z Nadání byl podporován i Národohospodářský ústav. Tento ústav vznikl v roce 1907 a do čela instituce byl povolán Josef Hlávka. Způsob, jakým se měl o podporu podělit s dalšími dvěma institucemi, nestačil Josef Hlávka před svou smrtí vyřešit. Instituce se dohodly, že 20 % podpory půjde Národohospodářskému ústavu, 55 % získá Česká akademie, 20 % bude vyhrazeno pro Hlávkovy koleje a o posledních 5 % se měly podělit instituce Česká akademie a Hlávkovy studentské koleje. Národohospodářský ústav byl součástí České akademie.⁸⁵

Josef Hlávka byl českým vlastencem, který se ve velké míře podílel na zvelebování českého národa. Jednalo se o velmi nadaného muže, který po svém onemocnění započal svou mecenášskou činností a zemřel 11. března 1908 v Praze.⁸⁶

2.1 Korespondence s Janem Nepomukem hrabětem Harrachem

Josef Hlávka byl s Janem Nepomukem hrabětem Harrachem v kontaktu. V pozůstalosti Josefa Hlávky, uchované v LA PNP, nalezneme dopisy, pohlednice, navštívenky a telegramy,⁸⁷ které poslal Jan Nepomuk hrabě Harrach. A v několika případech⁸⁸ se

⁸² LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 103, 134-135, 141, 168–170, 176.

⁸³ Kuratorium a Správní výbor Spolku studentských kolejí českých vysokých škol pražských. (podle POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky*, 2008, s. 100).

⁸⁴ POKORNÝ, *Odkaz Josefa Hlávky*, 2008, s. 100, 107.

⁸⁵ Tamtéž, s. 159-161, 196, 206–208.

⁸⁶ Tamtéž, s. 5, 15.

⁸⁷ Telegram pro osobní komunikaci byl v našich zemích použit prvně 15. února 1850. První telegrafní linka z roku 1846 vedla z Vídně do Prahy. (podle POKORNÁ, *Korespondence*, 2014 s. 293).

dochovala i odpověď Josefa Hlávky. Součástí fondu je také příloha se Stanovami družstva Český dům ve Vídni.⁸⁹

Pravděpodobně první dochovaný dopis Jana hraběte Harracha adresovaný Josefu Hlávkově pochází z října 1895. Jan hrabě Harrach psal dopis z Pruggu. Přímou na dopisním papíře je uveden i adresát. Dopis měl dorazit do Prahy.⁹⁰ Hrabě v úvodu oslovuje Hlávku „*Slovutný, velectěný pane praesidante!*“⁹¹ V té době byl Hlávka již minimálně vrchní stavební rada, prezident České akademie a člen panské sněmovny.⁹²

Je však velmi pravděpodobné, že se oba muži potkali již dříve, a to při slavnostním otevření Musea Království českého v Praze roku 1891.⁹³ Josef Hlávka z pozice prezidenta České akademie⁹⁴ a Jan Nepomuk hrabě Harrach z pozice kurátora Matice české (od roku 1862) a předsedy Společnosti Musea Království českého (od roku 1861).⁹⁵

V dopise Jan Nepomuk hrabě Harrach píše Josefu Hlávkově: „[...] *Jakožto protektor dolnorakouského národopisného odboru byl jsem požádán, abych k tomu působil, by některé ze skizz po zdejším zemřelém sochařovi Wagnerovi, které byly v národopisné výstavě letošní vystaveny, Praze byly zachovány, t. j. pro některý veřejný ústav umělecký, po případě snad i pro českou akademii od dědiců Wagnerových zakoupeny. Jelikož mi byla díla Wagnerova jako umělecká velmi pochválena a Vaše slovo, velectěný pane praesidante, při podobných akvisicích v Praze mnoho platí, dovoluji si Vašností tuto věc k laskavému povšimnutí doporučiti. Jen mimochodem poznamenávám,*

⁸⁸ Ve fondu Josefa Hlávky, uloženém v LA PNP, jsou dva dopisy Josefa Hlávky adresované Janu hraběti Harrachovi a jeden koncept dopisu psaný tužkou.

⁸⁹ LA PNP, fond Josefa Hlávky, korespondence Jan hrabě Harrach.

⁹⁰ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkově z října 1895.

⁹¹ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkově z října 1895.

⁹² LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkově z října 1895.

⁹³ POKORNÝ, *Odkaz Josefa Hlávky*, 2008, s. 44.

⁹⁴ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 58.

⁹⁵ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 120, 122.

*že mi bylo řečeno, že by dědicové Wagnerovi chtěli jednu z těch zkizz, totiž onu sv. Václava české akademii darem věnovati. S dokonalou úctou trvám Vašnostem zcela oddaný [...].*⁹⁶

V dopise není přesněji uvedeno, o jakého sochaře se jedná. Nicméně vzhledem k dalším indiciím se bude jednat o Antonína Pavla Wagnera (†1895). Umělec se narodil roku 1834 ve Dvoře Králové. Přes svého bratra se Antonín Pavel dostal do školy sochaře Josefa Maxe. Vystudoval uměleckou akademii ve Vídni, kolem roku 1868 cestoval a poté se ve Vídni usadil. Některé sochy vytvářel umělec také pro budovu Musea Království českého v Praze.⁹⁷ Sochař tvořil sochy také pro budovu Národního divadla v Praze a pro dvorní muzeum ve Vídni. Zemřel ve Vídni po krátké nemoci v roce 1895.⁹⁸

Druhý dopis adresovaný Josefu Hlávkoví je ze 14. února 1901. Hrabě poslal psaní z Vídně psané velmi úhledným písmem. Jednalo se totiž o blahopřání.⁹⁹ Hlávka oslavil své sedmdesáté narozeniny 15. února.¹⁰⁰ „*Velectěný pane praesidante! K slavnému dnu, kterým vstupujete do sedmdesátého roku Svého života práci vlastenecké zasvěceného, přijměte moje nejsrdečnější blahopřání. Svrchovaný Bůh kéž k letům uplynulým Vám přidá dlouhou řadu nových let, abyste spatřiti mohl rozkvět akademie české a všech ústavů, o duševní povznešení naší milé vlasti pečujících, v nichž jméno Vaše navždy skvíti se bude z celého srdce přeji Vám. Mnogaja ljeta, zůstávaje jako vždy [...].*“¹⁰¹

V dopise z 9. července 1901 hrabě Jan Nepomuk Harrach informoval architekta, že je možné zakoupit dům pro české spolky ve Vídni. A vzhledem k tomu, že se dozvěděl o tom, že Hlávka dříve zamýšlel pořídit dům pro tyto spolky, tak se na něho obrací. Hrabě žádal o jeho vyjádření, zda by byl ochoten se na této plánované akci podílet a sděluje bližší

⁹⁶ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkoví z října 1895.

⁹⁷ *Zlatá Praha*. Praha: J. Otto, 13.1.1888, 5(8), p. 123. ISSN 1801-2493. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5bf25dda-435e-11dd-b505-00145e5790ea>, s. 123.

⁹⁸ *Zlatá Praha*. Praha: J. Otto, 1.2.1895, 12(12), p. 135. ISSN 1801-2493. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:505669c5-435e-11dd-b505-00145e5790ea>, s. 135.

⁹⁹ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkoví ze dne 14. února 1901.

¹⁰⁰ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 9.

¹⁰¹ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkoví ze dne 14. února 1901.

informace. Cena domu má být 200 000 zlatých.¹⁰² „[...] přál bych si poznati Vaše mínění o tom, zda-li by nebylo možno Vaším spolupůsobením, aniž by bylo třeba obracet se na širší veřejnost, aby snad nepřátelům neposkytla se záminka k vystoupení proti českému živlu, dům se naskytující koupiti. Do tohoto domu přesídlila by Slovanská Beseda, až její nájemní smlouva vyprší, a ostatní místnosti též by se pronajaly, čímž by dům výnos svůj dal [...].“¹⁰³ Slovanská Beseda vznikla pro možnost shromažďování vídeňských Slovanů. V době, kdy se český národ začal probouzet, se lidé neměli kde v tomto ohledu scházet a využívali k tomu především soukromá obydlí, hostince nebo kavárny. Tato potřeba se začala více objevovat ve 40. letech 19. století. Začali pořádat například i divadelní představení. I v této oblasti se velmi angažovali Harrachové. První představení bylo hráno před Františkem Arnoštem hrabětem Harrachem, otcem Jana Nepomuka hraběte Harracha. A hrabě Jan Nepomuk byl starostou Slovanské Besedy ve Vídni.¹⁰⁴ Slovanská Beseda byla „[...] ohnisko veškerého duševního a společenského života Slovanů ve Vídni žijících [...] aby seznámiti se mohli s druhými nářečnými slovanskými, aby v přátelském hovoru sbližovali se [...].“¹⁰⁵

V dopise z 13. května 1902 hrabě pokračoval v řešení záležitostí ohledně zakoupení domu pro Čechy ve Vídni. Vzhledem k absenci Hlávkovy odpovědi nevím, jakým způsobem Josef Hlávka na výzvu reagoval. Existuje koncept Hlávkovy dopisu. Myslím, že tento koncept je spíše odpovědí až na následující dopisy hraběte. Další dopis hraběte Harracha, ze 13. května 1902, se opět týká koupi domu a obsahuje podrobnější informace. Je tedy možné uvažovat o tom, že odpověď Josefa Hlávky mohla být spíše kladná, ale například s nějakými výhradami či pochybnostmi. Dopis je dle mého názoru splňuje všechna formální kritéria, přesto se zdá být o trochu urputnější než dopis předchozí. Cituji

¹⁰² LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkově z července 1901.

¹⁰³ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkově z července 1901.

¹⁰⁴ KALANDRA, Albert Jan. *Dějiny Slovanské besedy ve Vídni za první třicetiletí jejího trvání (1865–1894), kteréž dle vlastních zkušeností, ročních zpráv besedních a jiných pramenů sepsal A. Jan Kalandra*, Vídeň: Slovanská beseda, 1895, s. 7–8.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 16.

zde větší část dopisu pro hlubší porozumění.¹⁰⁶ „*Vaše Vysokoblahorodí! Zdárný a potěšitelný život Čechů vídeňských po léta trpí tím, že nemá vlastních vhodných místností, že nucen jest uchýlovati se do místností draze najatých a k tomu často potřebám jich nevyhovujících a i tato výpomoc z nouze stává se nyní den ke dni – následkem neblahých svárů národnostních posledních let – ve Vídni téměř nemožnou. Proto chopili se Češi vídeňští před čtyřmi lety svépomoci a hodlají si vystavěti nebo zakoupiti důstojný stánek, jenž by obsahoval vše, co pro reprezentaci živlu českého ve Vídni a pro spolkový život jest potřebno. Stánek ten má spojovati v sobě místnosti besední, hostinské, sál pro divadlo, koncerty, zábavy, tělocvičnu a menší místnosti spolkové. K uskutečnění tohoto podniku, jenž kapitál naň věnovaný nade vší pochybnost [více] než přiměřeně zúročí, založeno bylo družstvo: Český dům ve Vídni, zapsané společenstvo s ručením obmezeným (I. Bräunerstr: 7)¹⁰⁷ jež vedle darů potřebný kapitál opatřuje si vydáváním podílů po 20 K (podílové listy znějí na 20 K, 100 K a 200 K), [...]*“¹⁰⁸ Zmínil dále, že již mají nashromážděný kapitál pouze v cenných papírech a vkladech, které jsou uloženy v pověřených ústavech. Popsal i organizační strukturu družstva, kde dodal informaci, že ve správě družstva zasedají zástupci českých spolků ve Vídni a jedná se o muže, kteří jsou dobře informováni o místních společenských poměrech a okolním dění. V dopise je uvedena částka, kterou se do té doby podařilo družstvu sehnat. Mělo by se jednat o 60 000 K. Podle hraběte se jednalo o velmi slušnou částku, ale bylo to s ohledem na plánované náklady stále málo. A v tuto chvíli se jim naskytla možnost pořídit objekt, který by odpovídal jejich požadavkům, za velmi výhodnou cenu.¹⁰⁹ „*[...] Nemá-li ujíti tato vzácná příležitost, jaká se brzo sotva zase vrátí, jest potřebí kapitálu cizího kolem asi 75.000 K, částka přece která, kdyby se našlo několik mužů ochotných uložit bezpečně větší obnos v podílech podniku, poměrně snadno dala by se opatřiti. Proto mám čest v plné důvěře se na Vaše Vysokoblahorodí obrátiti, abyste podniku zmíněného větším obnosem*

¹⁰⁶ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkoví z května 1902.

¹⁰⁷ Nejspíše se má jednat o adresu: I., Bräunerstrasse č. 7. Adresa je uvedena v dokumentu Trest' stanov družstva „Český dům ve Vídni“ uloženého v LA PNP, fond Julia Zeyera.

¹⁰⁸ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkoví z května 1902.

¹⁰⁹ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkoví z května 1902.

v úpisech se laskavě zúčastnil. Ráčí-li Vaše Vysokoblahorodí všechny okolnosti důkladně uvážiti shledá zajisté, že kapitál svěřený nebude žádným darem, nýbrž činem, který prospíváje národu i původci svému čest v přiměřené zúročení uložených peněz přinesou. Dovoluji se tuto odvolati se na dopis Vašeho Vysokoblahorodí ze dne 12. června m. r. a žádám, abyste ráčil přistoupiti ku podniku tomuto upsáním nějakého podílu v podílových listech po 200 K. a jak doufám dle Vašnostina dopisu alespoň ve výši do 20.000 K., čímž k realizování koupě přispějete a tak opět zásluhy Svě rozmnožiti ráčíte Vyprošuji si, abyste o rozhodnutí Svém buď mne nebo výbor družstva laskavě uvědomiti ráčil, znamenám se [...].¹¹⁰

Z dopisu vyplývá, že se mu například snažil Josef Hlávka onu plánovanou aktivitu rozmluvit, či že vyjádřil své pochybnosti. V úvodu dopisu mu totiž hrabě vysvětlil a obhajoval, že je to opravdu potřebné a situace je už neúnosná.¹¹¹ Na tomto dopisním papíře je také napsána odpověď od Josefa Hlávky ze dne 12. června 1902. Josef Hlávka zmiňoval, že svou odpovědí reagoval přímo na tento dopis z května a chválil ho za jeho péči o Čechy ve Vídni. Též by si přál, aby se Český dům ve Vídni stal skutečností, ale zároveň píše: „[...] Prosím však, aby mi Vaše Osvícenost nevykládala za zlé, že považuji [takový] podnik co do zřízení a [vydržování] jen tentokráte zabezpečený pro všechnu budoucnost, když český element ve Vídni, nezávislý na darech odjinud, svou sílu a zároveň nutnost tohoto podniku prokáže tím, že z vlastních prostředků dovede se o sebe postarati. Nemá-li český element té síly, pak jest se obávati, že takový podnik zůstane trvalým břemenem pro Čechy mimo Vídeň [...].“¹¹² Dále v dopise informoval, že stále hodlá přispět a poukázal na to, že se v tuto chvíli snaží zřídit Studentské koleje, což si také žádalo určité jeho finanční prostředky. Jeho příspěvek bude činit deset tisíc korun. Pět tisíc mu dal poslat už teď a zbylých pět poté pošle nejpozději do roka. Peníze věnoval, ale nechtěl mít v budoucnu další závazky.¹¹³ „[...] Věnování toto je bezpodmínečné, ale také

¹¹⁰ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkově z května 1902.

¹¹¹ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkově z května 1902.

¹¹² LA PNP, fond Josefa Hlávky, odpověď Josefa Hlávky Janu hraběti Harrachovi ze dne 12. června 1902.

¹¹³ LA PNP, fond Josefa Hlávky, odpověď Josefa Hlávky Janu hraběti Harrachovi ze dne 12. června 1902.

*bez dalších závazků pro mne [...].*¹¹⁴ V závěru dopisu přál hraběti, aby se mu v díle dále dařilo.¹¹⁵

Ve fondu jsou zachovány Stanovy družstva s názvem Český dům ve Vídni. Jedná se o zapsané společenstvo s ručením obmezeným. Budova se měla nacházet na adrese Vídeň I., Bräunerstrasse č. 7. Stanovy byly schváleny obchodním soudem ve Vídni 9. února 1897. Ve Stanovách se zmínil, že by rádi získali jeden nebo více domů, provozovali tam hostinec, kavárnu, nabízeli ubytování pro cizince a zároveň budovu pronajímali. Počet členů družstva je neomezený a při podání své přihlášky vloží zápisné.¹¹⁶

Jedním z posledních listů, uložených ve fondu, je dopis a koncept dopisu psaný Josefem Hlávkou. Jedná se o dopis z 19. července 1904. Dopis i koncept je dle mého názoru důležitým mezníkem ve vzájemném korespondenčním vztahu a to nejen obsahem, ale i tím, že se jedná o jeden z mála dohledaných listů adresovaných hraběti, jejichž autorem je Josef Hlávka. Z dopisu z roku 1904 poznáváme, že se změnila situace a muži již nemluvili o financích na podporu Čechů ve Vídni. O pomoc už nežádal hrabě, ale Josef Hlávka. Přimlouval se za žurnalistu a spisovatele Jana Spáčila Žeranovského (1857–1905), který se zastal českého politika Františka Ladislava Riegera (1818–1903), a proto byl mnohými zavrhován. Josef Hlávka byl jedním z těch, kteří se žurnalistovi pokoušeli najít uplatnění, právě z toho důvodu se obrátil o pomoc k hraběti Harrachovi.¹¹⁷ V dopisu není zmíněna příčina této situace, ale domnívám se, že by se mohlo jednat o konflikt po tzv. vídeňských jednání z roku 1890. Jednání se účastnila česká a německá politická reprezentace a jejich výsledkem byly tzv. punktace, které měly zajistit smír mezi Čechy a Němci. Českou reprezentaci vedl František Ladislav Rieger. Po jednáních vydal Julius Grégr v Národních listech článek, který poukázal na nevýhodnost punktací pro Čechy. Společnost se začala od Riegera odvracet. O několik měsíců později přišli za českým politikem zástupci spolků a obcí a žádali upuštění od vídeňských dohod. Rieger zástupcům lidu nevyhověl, ti označili jeho chování vůči nim za nedůstojné a požadovali jeho

¹¹⁴ LA PNP, fond Josefa Hlávky, odpověď Josefa Hlávky Janu hraběti Harrachovi ze dne 12. června 1902.

¹¹⁵ LA PNP, fond Josefa Hlávky, odpověď Josefa Hlávky Janu hraběti Harrachovi ze dne 12. června 1902.

¹¹⁶ LA PNP, fond Josefa Hlávky, Trest' stanov družstva „Český dům ve Vídni“.

¹¹⁷ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Josefa Hlávky Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi z července 1904.

odstoupení. Rieger hájil dohody jako východisko smíru obou národů, nicméně později se skutečně stáhl z veřejného života. Rok po vídeňských dohodách mu pod okny jeho bytu protestoval dav.¹¹⁸ Je pravděpodobné, že se spisovatel Jan Spáčil Žeranovský zastal Františka Ladislava Riegera právě za této situace. Spisovatel, básník a žurnalista žil bohatým spolkovým životem. Byl členem Umělecké Besedy, Spolku českých spisovatelů beletristů Máj, apod. Jeho tvorba byla ovlivněná především díly Jaroslava Vrchlického. Na počátku 20. století zastihla spisovatele duševní choroba. V roce 1904 ještě nastoupil do redakce Ratiboru u Hradce Králové, ale práce ho příliš vyčerpávala. Na podzim téhož roku prodělal nervový záchvat, byl hospitalizován v ústavu pro duševně choré a roku 1905 tam také zemřel.¹¹⁹ V dopisu roku 1904 psal Josef Hlávka hraběti: „[...] Přicházím dneska s velkou prosbou, kterou přednáším jak v jméně vlastním, tak i jménem prof. Vrchlického, který mě jeho přímlovou hlavně k tomu přiměl, že si dovoluji Vaši Osvícenost tímto listem obtěžovati. Jedná se tu o spisovatele skutečně zasloužilého. Je to Jan Spáčil Žeranovský, který jak v žurnalistice, tak i různými hojnými svými spisy nejen jako básník, ale i také jako poetický spisovatel vynikal, ale [s té] jediné příčiny, že nezlomně zastával Dr Riegera a jeho zásady v oné nešťastné době, kde i německá politika, při které byl tehda jako spoluredaktor zaměstnán, se proti Riegrovi obrátila a to tak dalece, že se celá redakce Politiky proti němu obrátila a jej z redakce vypudila. Nestačilo těm pánům jen toto vypudění, nýbrž pronásledovali toho nebohého člověka tím způsobem, že se od té doby nemůže nikde pořádně uchytit. Rozumí se samo sebou, že se následkem toho stal podrážděným, a že si s tím nadělal ještě více nepřátel, nežli jich již měl [...].“¹²⁰ A i přes vřelé doporučení Jaroslava Vrchlického, který se spisovateli také snažil pomoci, mu společnost Máj odmítla vydat jeho knihu. Josef Hlávka psal, že jsou s Jaroslavem Vrchlickým toho názoru, že je nutné sehnat Janu Spáčilovi Žeranovskému alespoň malou pracovní pozici, aby¹²¹ „[...] maje pevnou půdu pod nohama získal si zase ve veřejnosti

¹¹⁸ SAK, Robert. *Rieger: příběh Čecha devatenáctého věku*. 1. vyd. Semily: Městský úřad, 1993, s. 250–257.

¹¹⁹ OPELÍK, Jiří, ed. et al. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 4, část 1. S–T, Praha: Academia, 2008. s. 289–290.

¹²⁰ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Josefa Hlávky Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi z července 1904.

¹²¹ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Josefa Hlávky Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi z července 1904.

*mnoho uznání, které v plné [míře] zasluhuje. Z té příčiny se obrátil p. Vrchlický na p. bibliotékaře Dr. Zíbrtu, aby jej aspoň za výpomocnou sílu [...] přijal. Pan Dr. Zíbrt se oproti p. prof. Vrchlickému vyjádřil, že milerád by jeho žádosti vyhověl, že uznává jmenovaného p. Spáčila, že nemůže osobně rozhodnouti [...].*¹²² Čeněk Zíbrt, nemohl rozhodnout o tom, zda Jana Spáčila přijme, protože už překročil svým věkem pravidlo pro přijetí úředníků Musea Království českého. V závorce Hlávka uvedl, že se domnívá, že bude Janu Spáčilovi kolem 50 let. Dále zmínil, že ho požádal Jaroslav Vrchlický, zda by se u hraběte Harracha přimluvil, aby směl být Jan Spáčil na pozici přijat. Žádal, zda by bylo možné udělat v tomto případě výjimku stanoveného pravidla, aby byl, třeba i pouze dočasně, přijat za pomocnou sílu knihovny Musea Království českého.¹²³ V závěru dopisu Hlávka psal, že „[...] V naději, že Vaše Osvícenosti mě tuto mou přímlovou, ku které jsem se jemu skutečným nátlakem, vážený ale okolností, odhodlal [...],“¹²⁴ si nebude hrabě vykládat za zlé, a že i pan jednatel a pan sekretář by byli této výjimce nakloněni. Hlávka připsal do textu vloženou poznámku, kterou napsal dodatečně, kde prosil hraběte, aby mu své rozhodnutí jen dvěma slovy sdělil. Na samotném konci listu dodal, že se mu znamená v plné důvěře, z čehož můžeme usuzovat, že věřil v kladné rozhodnutí Jana Nepomuka hraběte Harracha.“¹²⁵

Posledním listem ve zkoumaném fondu je koncept dopisu Josefa Hlávky, který je datován ke 12. červenci. Rok zde není uveden. Koncept je psaný tužkou a Hlávka v něm často škrtil původní znění. Jedná se o jeden list, který je přeložen a popsán ze všech čtyř stran. Originál dopisu ve fondu není uložen a tak není jisté, zda byl text ve stejném či podobném znění odeslán. Přesto víme, že Josef Hlávka si psal odpovědi často nejprve tužkou a teprve poté je přepisoval na čistý papír.¹²⁶ Z toho důvodu zmiňuji koncept dopisu až zde v poslední části textu. Z obsahu dopisu je možné určit, že se mělo jednat o reakci na

¹²² LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Josefa Hlávky Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi z července 1904.

¹²³ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Josefa Hlávky Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi z července 1904.

¹²⁴ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Josefa Hlávky Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi z července 1904.

¹²⁵ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Josefa Hlávky Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi z července 1904.

¹²⁶ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 90.

Harrachovu žádost o finanční příspěvní na Český dům ve Vídni. Z předchozích indicií je možné předpokládat, že byl koncept dopisu vytvořen mezi léty 1901–1902.

Dopis byl velmi obtížně čitelný. Část přepisu tohoto konceptu jsem objevila v jiné bakalářské práci, která se věnuje Františku Arnoštu hraběti Harrachovi a Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi.¹²⁷ Přepis ve výše zmíněné práci a v této práci se navzájem mírně liší, ale po obsahové stránce se shodují. Ve výše zmíněné odborné práci zasazuje Tomáš Korbel dopis do 1. července 1901.¹²⁸

„[...] Byl bych celý šťasten, kdyby mně to bylo jen tak lehce a třeba i s obtížema možno pokynu vyhověti, který jak vím Vaší Osvícenosti leží velice na srdci. Bohužel mě ani v okamžení ani v nejbližší době není možno něco jen drobet většího poskytnouti, aneb se jen k něčemu takovému připojiti. Složil jsem právě poslední asi 100 000 na založení koleje pro české vys. školy v Praze a kdyby mně to bývalo bylo možno bych by s radostí k tomuto [účeli] věnoval i obnos mnohem větší. [Leč] musel jsem i tuto částku ze všech konců schánět, abych ji v tuto dobu dostal dohromady. - úkol koleje student. pro naše vysoké školy jest jedna z těch nejdůležitějších věcí, kterých máme zapotřebí poněvadž rok co rok vidím jak ty nejlepší studenti pod tou tíhou životních potřeb a pod tím nedostatkem nějakého [pořádného] ubytování hynou. Mají-li se tyto poměry jim [drobet] zlepšit, bylo by zapotřebí zříditi koleje nejméně pro 300 studentů. A k tomu jsou takové ohromné prostředky zapotřebí [...].“¹²⁹ Psal také, že bude potřeba ještě mnoho kroků a prostředků. Tímto obhajoval důvod, proč nemůže zaslat peníze na Český dům ve Vídni. V tuto chvíli by mohlo odpovídat zařazení dopisu do roku 1901, jak uvádí Korbel.¹³⁰ Mohlo by se jednat o původní návrh odpovědi na první dopis hraběte Harracha, který se týkal Českého domu ve Vídni. Jak bylo již výše zmíněno, hrabě v tomto dopisu z 9. července 1901 Josefa

¹²⁷ KORBEL, Tomáš. *Reprezentace šlechty v 19. století: František Arnošt a Jan Nepomuk Harrach*. Praha, 2013. 97 s., 8s. příloh. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Ústav českých dějin. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Blanka Altová.

¹²⁸ KORBEL, *Reprezentace šlechty v 19. století*, 2013, s. 69–70.

¹²⁹ LA PNP, fond Josefa Hlávky, koncept dopisu Josefa Hlávky Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi.

¹³⁰ KORBEL, *Reprezentace šlechty v 19. století*, 2013, s. 70.

Hlávku informoval, že existuje možnost dům pořídit a ptal se ho na jeho názor.¹³¹ Z tohoto důvodu se domnívám, že pokud se skutečně jedná o odpověď na tento konkrétní dopis, bude na základě indicií datace konceptu 12. července 1901.

V dopise Hlávka pokračoval tím, že se vrátil k reakci na zakoupení Českého domu ve Vídni. Zmínil, že je pravda, že již dříve českým spolkům vídeňským daroval příspěvky pro zřízení svých spolkových domů, ale nevybavuje si v tuto chvíli, o jaké částky se jednalo. A rád by případně přispěl na koupi domu, ale jeho příspěvek by nemohl být statisíce ani desetitisíce. Hlávka byl toho názoru, že tato akce by měla veliký dosah, ale je nutné, aby se na tom podílela i vídeňská veřejnost. A teprve poté, co budou prostory skutečně potřeba, tak se přirozeným způsobem seženou i prostředky. Přirovnává tuto situaci k nově vzniklé galerii umění v Praze, která byla sice vystavěna, ale chyběly obrazy, které by se vystavily.¹³² „[...] a brání se proto myšlence, aby císařský dar zůstal na dlouhá léta nedotknutý a úroky z něho plynoucí na každoročně zakupování nejlepších obrazů domácí tvorby upotřebený. [...] Doufám, že Vaše osvícenost mně ráčí odpustit, že jsem ve věci samé zcela otevřeně se vyslovil. Myslím, že tím věci nejlépe posloužím. [...]“¹³³ V závěru dopisu děkoval za všechna různá blahopřání, která se mu dostala od Musea Království českého, tak i od hraběte samotného.¹³⁴ Josef Hlávka v tomto dopise dal najevo určitý nesouhlas a pochybnosti nad touto hraběcí aktivitou. Z dopisů je vidět, že Hlávka dokázal říct svůj názor, přestože tušil, že se nesetká se stejným názorem.

Po posledním dopisu od Josefa Hlávky z roku 1904 už ve fondu žádný další dopis uložen není. Muži poté spolu byli stále v kontaktu, což dokazují dva pohledy. Oba pohledy jsou adresované Josefu Hlávkově. Na jednom pohledu je obraz Pruggu s popiskem Gruss aus Prugg a poděkování za blahopřání.¹³⁵ Pohled je nedatovaný. Druhý pohled pochází z 2. ledna 1907. Hrabě děkoval Hlávkově za přání k novému roku a přál mu mnoho

¹³¹ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkově z července 1901.

¹³² LA PNP, fond Josefa Hlávky, koncept dopisu Josefa Hlávky Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi.

¹³³ LA PNP, fond Josefa Hlávky, koncept dopisu Josefa Hlávky Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi.

¹³⁴ LA PNP, fond Josefa Hlávky, koncept dopisu Josefa Hlávky Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi.

¹³⁵ LA PNP, fond Josefa Hlávky, pohled Gruss aus Prugg od Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkově.

štěstí a zdraví.¹³⁶ Zhruba z let 1895–1907 jsou ve fondu uloženy dva telegramy, jejichž adresátem je opět Josef Hlávka. V prvním telegramu hrabě Harrach psal, že valná hromada Slovanské besedy Hlávku jednomyslně zvolila čestným členem za jeho zásluhy o národ. A hrabě doufal, že tuto volbu architekt a mecenáš přijme.¹³⁷ V druhém telegramu blahopřál Hlávkově k nejvyššímu vyznamenání.¹³⁸ Podle informací z oficiálních stránek města Lužany by se mohlo jednat o Velkokříž řádu císaře Františka Josefa. Vyznamenání získal 22. listopadu 1907.¹³⁹

¹³⁶ LA PNP, fond Josefa Hlávky, pohled Pozdrav z Vídně od Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkově z roku 1907.

¹³⁷ LA PNP, fond Josefa Hlávky, telegram Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkově, volba čestného člena Slovanské besedy.

¹³⁸ LA PNP, fond Josefa Hlávky, telegram Jana hraběte Harracha Josefu Hlávkově, blahopřání.

¹³⁹ *Josef Hlávka*. Oficiální stránky obce Lužany. Obec Lužany - Oficiální stránky obce Lužany [online]. 2022 [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.obec-luzany.cz/obec/slavni-rodaci-a-osobnosti/josef-hlavka-75cs.html>.

3 Julius Zeyer (1841–1901)

Český básník a dramatik Julius Zeyer se narodil 26. dubna. 1841 v Praze jako syn majetného tesaře a obchodníka se dřevem. Jeho matka pocházela z bohaté židovské rodiny. V rodině se mluvilo především německy a v tomto jazyce byl básník také vzděláván.¹⁴⁰ Otec zemřel na srdeční vadu, když bylo Juliu Zeyerovi deset let. Jeho matka se musela starat o domácnost se sedmi dětmi a spravovat dřevařský podnik po manželovi. Matka byla vyznáním katolička. Její židovský původ se do výchovy dětí nijak nepromítal.¹⁴¹

Julius Zeyer měl tři bratry a tři sestry. Starší bratr Jan se stal architektem. Od útlého věku byla u výchovy také česká chůva, která vyprávěla pohádky a pověsti a položila základy Zeyerova vztahu k české kultuře a minulosti. V rodině působili i čeští vychovatelé. Největší vliv měl na Julia Zeyera Alois Kašpar. Byl preceptorem Juliova nejmladšího bratra, který se narodil až po smrti otce (†1851). Vychovatel udržoval se svěřenci kontakt i poté, co jeho služeb už nebylo zapotřebí.¹⁴²

Na pozdější tvorbu a fantazii Julia Zeyer měla vliv i stará Praha, kde trávil mládí. Z českých umělců ho inspirovala a měla na něj vliv například Božena Němcová, Karel Jaromír Erben a Karolína Světlá. V necelých osmi letech se Zeyer pokusil napsat své první literární dílo. Jednalo se o dramatickou tragédii, která byla psána v němčině. V osmnácti letech se pokusil napsat v češtině tří aktové drama o Juliu Caesarovi. Po přítelově kritice dílo spálil a dlouhou dobu nic nepsal.¹⁴³

Po smrti otce měl převzít rodinný podnik. Zeyer musel opustit pražské gymnázium, kde studoval společně s Jakubem Arbesem a byl zapsán na německou reálku. Po absolvování školy studoval techniku, ale dlouho zde nepobyl. Roku 1871 odjel do Vídně, kde se měl vyučit tesařem u velkoobchodníka se dřívím Fellnera. Poté se vydal na zkušenou do Německa, Švýcarska a Francie. Pobyt v cizině na něj měl pravděpodobně opačný účinek, než bylo původně zamýšleno a Zeyer byl po návratu rozhodnutý zanechat

¹⁴⁰ MERHAUT, Luboš, ed. et al. *Lexikon české literatury*, 2008, s. 1715.

¹⁴¹ VLAŠÍNOVÁ, *Julius Zeyer*, 2003, s. 10.

¹⁴² Tamtéž, s. 10-12.

¹⁴³ Tamtéž, s. 12.

dřevarařského řemesla i podnikání a začal se věnovat humanitním studiím. Pokusil se neúspěšně odmaturovat na gymnáziu. Přednášky na pražské univerzitě navštěvoval soukromě.¹⁴⁴ Zaujalo ho studium literatury, filozofie a mytologie. Prokázal velký talent v učení se cizích jazyků.¹⁴⁵ Pokoušel se také o vlastní překlady děl jiných autorů. V roce 1865 vyšla v časopise Komenský povídka Bílá holubice, kterou přeložil od anglické spisovatelky Marie Edgeworthové.¹⁴⁶

Později začal pochybovat o svých dovednostech a svém tvůrčím daru a zvažoval vstup do kláštera. Ve stejném období se také zamiloval do dcery rodinných přátel, která se jmenovala Mary Anna, později provdaná Stoneová. Tato žena se stala předobrazem jeho čistých hrdinek.¹⁴⁷

Prostřednictvím Aloise Kašpara získal Zeyer práci v Rusku. Před odjezdem mu v časopise Paleček vydali jeho povídku Krásné zoubky, ale pod své dílo se nepodepsal. Skutečnost, že mu otiskli jeho povídku, ho povzbudila k další tvorbě. Roku 1893 dorazil do Petrohradu a pracoval tu nejprve jako předčítatel v rodině knížete Golicyna. Později přijal místo vychovatele u šlechtické rodiny Valujevových. Zeyer měl jejich osmnáctiletého syna připravovat k maturitní zkoušce. V této rodině se Zeyer cítil dobře. Zaměstnavatel ho v jeho literární tvorbě podporoval a umělec zde napsal svou povídku Duhový pták, kterou poslal bratrovi, aby ji donesl do redakce časopisu Lumír. Tentokrát bylo dílo už podepsané. V roce 1874 byla jeho povídka otištěna a z Julia Zeyera se stal „lumírovec.“¹⁴⁸ V tomto časopise později publikoval až do své smrti (†1901).¹⁴⁹

V roce 1878 prodala rodina dům v Mariánské ulici v Praze. Spolu s Josefem Václavem Sládkem podnikl básník cestu do Skandinávie. Poté odcestoval znovu do Ruska,

¹⁴⁴ VLAŠÍNOVÁ, *Julius Zeyer*, 2003, s. 11–13.

¹⁴⁵ MERHAUT, ed. et al. *Lexikon české literatury*, 2008, s. 1715–1716.

¹⁴⁶ VLAŠÍNOVÁ, *Julius Zeyer*, 2003, s. 13.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 13.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 13–14.

¹⁴⁹ MERHAUT, ed. et al. *Lexikon české literatury*, 2008, s. 1715–1716.

kde působil jako vychovatel a po smrti své matky (†1881) se vrátil do Prahy.¹⁵⁰ Od roku 1881 se stal vychovatelem syna Jana Nepomuka hraběte Harracha.¹⁵¹ Svou komedii *Bratři* dokončoval na zámku v Zelči u rodiny Harrachů. Místo zpočátku přijal především kvůli výhodnému finančnímu zajištění.¹⁵²

Po ukončení svého výchovného působení udržoval vřelé vztahy se svými svěřenci. Po této práci už žádnou další nevykonával a vydělával si psaním. Mezi léty 1883 a 1896 básník často cestoval a navštívil například Itálii, Řecko, Turecko, Španělsko, Francii, Bavorsko a další. Později se přestěhoval do Vodňan, kde ho navštěvovali literáti a zpět do Prahy se vrátil až v roce 1899. Z významných osob udržoval přátelské vztahy s Vojtěchem Náprstkem a jeho ženou Josefou, Karolínou Světlou, Adolfem Heydukem a nějakou dobu také s Jaroslavem Vrchlickým. S tím se dostal roku 1886 do roztržky a vyvrcholilo to tím, že Julius Zeyer veřejně odmítl, aby se stal Jaroslav Vrchlický mimořádným členem České akademie. Architekt Josef Hlávka se později stal jeho mecenášem a často za ním jezdil do Lužan, kde Hlávka trávil velkou část svého života.¹⁵³ Julius Zeyer byl zvolen do České akademie jako mimořádný člen, přestože byl navrhován na člena řádného. Do navrhování Josef Hlávka nezasahoval, aby nebyl podezřený, že dává některým svým chráněncům přednost.¹⁵⁴

V době, kdy Julius Zeyer pracoval u rodiny Harrachů, navštívil s hraběcím synem ateliér Františka Bílka.¹⁵⁵ Mladý hrabě Otto měl velký zájem o umění. František Bílek, český sochař, si v letech 1896–1901 hojně dopisoval s Juliem Zeyerem. Sochaře a básníka seznámila malířka Zdenka Braunerová. A v roce 1896 psala malířka Zeyerovi o sochaři, přičemž v dopise zmínila Josefa Hlávku i Jana Nepomuka hraběte Harracha. Dle dopisu ji trápilo, že byl František Bílek nedoceněný umělec a sháněla pro něj kupce a finance. Poznamenala, že Hlávka by mu nejspíš nějaké finance věnoval, ale jeho dílu by

¹⁵⁰ MERHAUT, ed. et al. *Lexikon české literatury*, 2008, s. 1716.

¹⁵¹ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 218.

¹⁵² VOBORNÍK, *Julius Zeyer*, Praha, 1907, s. 126.

¹⁵³ MERHAUT, ed. et al. *Lexikon české literatury*, 2008, s. 1716.

¹⁵⁴ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 102.

¹⁵⁵ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*. 2020, s. 168.

neporozuměl. Hned poté si vzpomněla na hraběte Harracha, ale nevěděla, zda v té době stále ještě žil.¹⁵⁶

Julius Zeyer obdivoval hudbu skladatele Antonína Dvořáka. Skladatel se, prostřednictvím Josefa Václava Sládka, obrátil na Julia Zeyera s prosbou o sepsání libreta. Umělec vytvořil libreto Šárka. V té době Antonína Dvořáka více zaujalo jiné libreto a Zeyerovi jeho dílo vrátil zpět. Pokusil se vyhledat skladatele, který by mu dílo zhudebnil a za pomoci Zdeňky Hlávkové, objevil skladatele Josefa Suka. Tento muž Juliovi Zeyerovi napsal hudbu k jeho hře Radúz a Mahulena. Pohádka měla premiéru 6. dubna 1898 v Národním divadle. Julius Zeyer později požádal Josefa Suka o zkomponování hudby ke svému dílu Legenda pod jabloní. Dříve než byla hudba dokončena, Julius Zeyer zemřel (†1901). Skladatel se tedy rozhodl zkontaktovat Josefa Hlávku a poradit se s ním, jak v uvedení díla pokračovat dále.¹⁵⁷

Básník ctil mravnost a lásku a v jeho dílech ji dával do opozice s omezeností a sobeckostí. Ve svých básních často nastavoval zrcadlo společnosti. Témata jeho děl se často dotýkala lásky, náboženství, české historie a příběhy měly často nečekané zvraty. Po neúspěšných pokusech prosadit své překlady divadelních her¹⁵⁸ se zaměřil na komedii. Vytvořil několik her s tematikou české historie. Inspiroval se keltskou mytologií i biblickými motivy. Jeho poslední dvě hry Radúz a Mahulena a Pod jabloní mají především pohádkové motivy. Julius Zeyer však zemřel na srdeční nemoc 29. 1. 1901 v Praze. Část pozůstalosti odkázal České akademii, kde byl podle jeho přání vytvořen fond pro podporu začínajících umělců.¹⁵⁹ Finanční obnos 6 000 zlatých, který měl být po jeho smrti darován této organizaci, svěřil Julius Zeyer do rukou prezidentovi České akademie Josefu Hlávkově.¹⁶⁰

¹⁵⁶ ZEYER, J. a F. BÍLEK, *Básník a sochař*, 1948, s. 36–37.

¹⁵⁷ LODR, *Josef Hlávka*, 1988, s. 218–220.

¹⁵⁸ Přeložil autory divadelních her A. Dumas, O. Feuillet, Molière.

¹⁵⁹ MERHAUT, ed. et al. *Lexikon české literatury*, 2008, s. 1716–1719.

¹⁶⁰ POKORNÁ, Magdaléna, *Zeyerův fond při České akademii věd a umění*, In: Česká literatura: časopis pro literární vědu, Praha: ČSAV, Roč. 49, č. 1 (2001), s. 95.

3.1 Korespondence s Janem Nepomukem hrabětem Harrachem

Ve fondu Julia Zeyera uloženého v Literárním archivu Památníku národního písemnictví se nacházejí tři dopisy do Jana Nepomuka hraběte Harracha a jedna pohlednice. Dopisy jsou z let 1884-1893 a pohlednice z roku 1895. Všechny tři dopisy jsou poměrně krátké.¹⁶¹ Julius Zeyer byl vychovatelem Otty hraběte Harracha, třetího syna Jana Nepomuka hraběte Harracha od roku 1881. Spisovatel a vychovatel pobýval s mladým hrabětem Ottou především v Zelči,¹⁶² na Hrádku u Nechanic a ve Vídni. Julius Zeyer získal touto prací finanční zajištění, možnost poznávat nová místa a zároveň získal i náklonnost obou členů hraběcí rodiny Harrachů.¹⁶³

První dopis pochází z Vídně dne 11. března 1884. Text dopisu je orámován černým rámečkem. Hrabě v něm děkoval Zeyerovi za projevenou soustrast a vyložil si to jako důkaz jejich vzájemného přátelství. Syn hraběte Jana Nepomuka Karel byl v té době stále velmi nemocný, což hraběte velmi trápilo.¹⁶⁴ Psal Juliu Zeyerovi: „[...] *Bohužel jest stav nemoci [vždy] stejný a naděje má slabá. Hodlám co nejdříve se opět k němu podívat. Bůh dejž by se zlepšil!* [...]“¹⁶⁵ A syn hraběte Karel byl stejného roku, jako je psaný tento dopis zbaven svéprávnosti.¹⁶⁶ Vzhledem k dopisu je možné, že hrabě reaguje na předchozí dopis, který není ve fondu Julia Zeyera uložen.

Dalším dopisem v pořadí je až list z 19. října 1892 psaný z Mnichova. Hrabě dále mluvil o svém nemocném synovi Karlovi Harrachovi. Zmínil, že byl právě u něj na návštěvě a protože vychovatel Otty vždy projevoval svou starost o Karla, tak mu psal i tentokrát. Zároveň také sdělil, že Juliovi Zeyerovi děkuje za zaslanou knihu a vrátí mu ji, jakmile se dostane zpět domů. Prozatím hrabě plánoval zkusit pokus s Kasšelem. Hrabě

¹⁶¹ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Jana hraběte Harracha.

¹⁶² Jedná se o dnešní Želeč v okrese Tábor. V dopisech Otto hrabě Harrach uvádí Zelč. (podle LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, S, 168).

¹⁶³ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 218, 220.

¹⁶⁴ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Jana hraběte Harracha z března 1884.

¹⁶⁵ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Jana hraběte Harracha z března 1884.

¹⁶⁶ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 218.

konstatoval, že Karlův stav není normální. Závěr dopisu hrabě zakončil zvoláním: „[...] *Kéž bych mohl Vám lepší zprávu [podati]! [...]*“¹⁶⁷

Z dopisů je znát, že stav syna Karla byl velmi špatný a rodinu to velmi trápilo. Ze způsobu komunikace vyplývá, že hrabě vychovateli věřil a považoval ho za blízkou osobu. Přesto si hrabě zachoval svůj vznešený a kultivovaný způsob komunikace, zvláště v porovnání s jeho synem, který svému vychovateli psal spíše jako blízkému příteli.

Poslední dopis ve fondu Julia Zeyera, z korespondence s Janem Nepomukem hrabětem Harrachem, je dopis z 13. ledna 1893 psaný hrabětem z Vídně. Hrabě mu zde dále popisoval, jak se vyvíjel stav hraběte Karla Františka Harracha. Dává nám daleko více nahlédnout do svého soukromého života a starostí. Jeho osobní život je možné v této korespondenci sledovat o mnoho více, než například v korespondenci s Josefem Hlávkou. Tento poslední dopis je dokladem utrpení, které hrabě prožíval při vážném duševním onemocnění svého syna Karla. V tomto dopisu hrabě vůbec poprvé, ve všech svých korespondencích, které jsem měla možnost studovat, nepoužil žádné oslovení. Je znát, že se má jednat o reakci na básníkův list k novému roku. Je velmi pravděpodobné, že se hrabě ptal, jak se hraběti a nejspíše i synovi daří. Hrabě začal svůj dopis slovy: „*Lituji, že Vám ctěný pane, nemohu na přátelské Vaše řádky k novému roku nic příjemného a potěšitelného [o] stavu Karla sdělit. Musíme dále pátrati po léku, ztrácí se mi ale již naděje! Stav se nezlepšil a pokus s Kasšelem se nezdařil. Lékaři naznačili to opět za nezhojitelné. Nezbyvá mi [věru] již ničehož! [...]*“¹⁶⁸

Krátký dopis byl pravděpodobně psán v silném citovém rozpoložení. Z fondu Julia Zeyera, z korespondence s Janem Nepomukem hrabětem Harrachem, mi byly zpřístupněny uvedené tři dopisy. Můžeme předpokládat, že spolu oba muži vzájemné styky neukončily. Důkazem je i pohlednice z roku 1895. Na pohlednici je obrázek v jemných barvách, kde je zachyceno pobřeží s mořem a text: Gruss aus Abbazia. V levém dolním rohu je ručně

¹⁶⁷ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Jana hraběte Harracha z října 1892.

¹⁶⁸ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Jana hraběte Harracha z ledna 1893.

připsaný text s poděkováním za blahopřání k novému roku a přání od hraběte k novému roku 1896. Pohlednice už je adresována do Vodňan, kde Julius Zeyer přebýval.¹⁶⁹

¹⁶⁹ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Jana hraběte Harracha – pohlednice.

4 Otto Harrach (1863–1935)

Otto hrabě Harrach se narodil jako třetí syn Jana Nepomuka hraběte Harracha a jeho první manželky Marie Markéty, kněžny z Lobkovic. Z tohoto manželství se narodilo devět dětí, ale dospělosti se jich dožilo pouze šest. Manželka hraběte Harracha a Ottova matka začala, nejspíše následkem mnoha porodů, trpět zdravotními problémy a roku 1870 zemřela. Druhou manželkou Jana Nepomuka hraběte Harracha se stala Marie Terezie z rodu Thurn-Taxisů. Sňatek byl uzavřen z rozumu. Druhá manželka byla o 28 let mladší než hrabě, vyrůstala v jiném prostředí a manželství nebylo příliš šťastné. Hrabě Otto, jak již bylo zmíněno dříve, měl staršího bratra Karla, který musel být pro svou nemoc roku 1884 zbaven svéprávnosti a vyloučen z nástupnictví. Dědicem se stal Otto hrabě Harrach a jako nástupce získal kvalitní vzdělání.¹⁷⁰ Děti ve šlechtických rodinách byly většinou vychovávány až do sedmi let společně s ostatními sourozenci. Od sedmi let se dívky učily cizí jazyky, ruční práce, společenské chování a také hrály na hudební nástroje. Výchova chlapců byla zaměřená na jejich budoucí životní dráhu. Mohli se stát důstojníky, duchovními nebo diplomaty. Výchova byla často ovlivněná rodovou tradicí a kladl se velký důraz na znalost historie vlastního rodu.¹⁷¹ Od roku 1881 se stal vychovatelem mladého hraběte Julius Zeyer. Hrabě s oblibou četl Zeyerovu tvorbu a v rámci výchovy musel ovládat etiku a tanec, jezdil na koni, později řídil i automobil a jeho oblíbeným zájmem byl lov a cestování. Navštívil opakovaně například Francii, Itálii a Německo a v Paříži se zúčastnil světové výstavy, na které byla velmi oceněna kolekce harrachovského skla ze skláren Nový Svět v Krkonoších.¹⁷² Julius Zeyer přispěl k velmi dobré znalosti českého jazyka hraběte Otty Harracha.¹⁷³

Ve svém osobním životě mladý hrabě studoval nejprve dva roky soukromě gymnázium a ostatní roky studoval na Akademickém gymnáziu v Praze. Ihned poté

¹⁷⁰ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 208, 210–2011, 214, 216–2018.

¹⁷¹ NOSEK, *Státní zámek Hrádek u Nechanic*, 2019, nepublikováno.

¹⁷² LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 216–221.

¹⁷³ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*. 2020, s. 168.

úspěšně vystudoval právo na Právnické fakultě na Univerzitě ve Vídni.¹⁷⁴ Je zajímavé, že již od dětství se Otto velmi zajímal o výtvarné umění a výtvarné nadání se projevilo i u něho samotného. V počátcích života věnoval své kresby a malby především svému otci, který si děl vážil a často si je nechával i zarámovat. Jedním z těchto děl je například podlouhlý obraz, na kterém je zachycen výhled z věže zámku Hrádku u Nechanic. Dílo namaloval mladý hrabě otci k Vánocům roku 1880.¹⁷⁵ Mladý hrabě navštívil i ateliér Františka Bílka.¹⁷⁶ Rodina mu zajistila profesora Černého, pod jehož vedením se mladý hrabě ve výtvarném umění dále zlepšoval. Navštěvoval různé výstavy výtvarného umění a byl veden i ke hře na klavír. Se svým vychovatelem hrabě Otto nepřerušil styky ani poté, co Zeyerových služeb už nebylo zapotřebí. Velmi často ho zval na návštěvy, což také dokládají četné dopisy mezi mladým hrabětem a vychovatelem.¹⁷⁷

Otec hraběte Otty Harracha průběžně připravoval na to, aby jednou mohl převzít panství. Po čase ho pověřil správou Zelče a nechal ho vyřizovat různé úkony, až roku 1899 mohl hrabě Otto svého otce již plně zastupovat. V roce 1901 Julius Zeyer zemřel, což byla pro mladého hraběte jistě velká ztráta. Rok po básnickově smrti se Otto hrabě Harrach oženil s Karolínou z rodu Oettingen. Manželka doma hovořila převážně německy a českému prostředí pravděpodobně nepřivykla, což mělo později vliv na to, že mladému hraběti přestala být čeština příliš blízká. Od českého prostředí se později hrabě Otto odklonil, přesto se snažil mezi Čechy a Němci nedělat rozdíly a zároveň kolem roku 1914 se snažil o národnostní smír v Habsburské monarchii.¹⁷⁸ Mladý hrabě se musel vyrovnávat s tím, že žil ve stínu svého otce.¹⁷⁹

Po skončení první světové války přijal československé občanství. Dne 30. listopadu 1920 vstoupil do pracovny hraběte Otty Harracha anarchista Poláček, který na něj měl

¹⁷⁴ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 167.

¹⁷⁵ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 221.

¹⁷⁶ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 168.

¹⁷⁷ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 222–223.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 223–224.

¹⁷⁹ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 170.

spáchat atentát.¹⁸⁰ Hrabě, který se netajil svým prorakouským smýšlením, dostal ne jeden výhrůžný dopis. Během atentátu v listopadu přinesl Poláček hraběti dopis a vzápětí vystřelil po tajemníkovi. Sám atentátník nakonec spáchal sebevraždu.¹⁸¹ Než spáchal sebevraždu, prohlásil, že buď zemře hrabě, nebo musí zemřít on. A protože byl hrabě vždy laskavý, vezme si raději svůj život. V dopise, který hraběti předal, stálo, že byl k činu, vybrán losem. Samotnému atentátu se vyhýbal, ale byl na něj vyvinut nátlak s časovým ultimátem.¹⁸² „[...] já se vzdávám svého života ve jménu mé obrovské chyby, [...] že jsem se z fantasmie dal k bestiální bandě vrahů čehož lituji, [...] Víím, že jste vy hrabě Harrach udělal velice málo špatného pro lid [...]. Nezaslíte mi pane Hrabě, že ve Vaší komnatě je moje poslední místo, že tam vám daroval jeden snad laik milost a život Vám na úkor svého života daroval [...]“.¹⁸³ Hrabě na tuto situaci reagoval v tisku, kde vyličil její průběh a snažil se celou záležitost urovnat.¹⁸⁴

Zajímavé je, že přibližně půl roku po pokusu o atentát na hraběte se v březnu 1921 z iniciativy Otty hraběte Harracha konalo jednání představitelů Československé republiky s Maďary. Mezi zástupce Československé republiky patřili například Edvard Beneš a Jan Masaryk. Hrabě se postupně ze společnosti stahoval. Otto hrabě Harrach, vlastník jilemnického panství a skláren Nový Svět v Krkonoších, zemřel 10. září 1935 na zámku Hrádku u Nechanic.¹⁸⁵

4.1 Korespondence s Juliem Zeyerem

Ve fondu Julia Zeyera v LA PNP se nachází korespondence s Ottou hrabětem Harrachem, synem Jana Nepomuka hraběte Harracha. Je zde uloženo celkem 22 archiválií, z toho 19 dopisů, které zachycují korespondenční vztah od roku 1883 až do roku 1897. Mezi archiváliemi se nachází i 2 dopisy, které nejsou datované, a jedna ručně malovaná karta

¹⁸⁰ LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 273.

¹⁸¹ NOSEK, Petr, *Státní zámek Hrádek u Nechanic: Průvodcovský text – Text k 100. letům atentátu na Ottu Harracha*, Hrádek u Nechanic: 2020, nepublikováno.

¹⁸² LUŠTINEC, *Jan Nepomuk hrabě Harrach*, 2018, s. 274.

¹⁸³ Tamtéž, s. 274–275.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 276.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 171, 276.

s blahopřáním od Otty Harracha. Nejvíce dopisů je z let 1896 a 1897. Poslední dopis je datován do 1. prosince 1897. Přibližně o čtyři roky později Julius Zeyer zemřel. Veškerá korespondence s Ottou hrabětem Harrachem, uložená ve fondu Julia Zeyera, je psaná pouze hrabětem.

V následujícím textu uvádím ve většině případů odkazy na originální dopisy uložené v LA PNP. Tyto přepisy dopisů lze nalézt v již dříve zmíněném odborném článku historika Jana Luštince *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*.¹⁸⁶

První datovaný dopis ve fondu Juliu Zeyerovi je z 9. února 1883 z Vídně. Hrabě Otto píše Juliu Zeyerovi a sám píše, že děkuje za předchozí zprávu. Je překvapen, že pes, jménem Bradáček, zemřel.¹⁸⁷ „[...] jsem rád, že jsem muka nešťastného zvířete nemusel vidět, byl bych naposledy byl musel plakat, [...]“¹⁸⁸ Doufal, že ho na jaře opět uvidí a než od něj odjížděl, tak byl ještě čiperný. Psal, že se bude muset poohlédnout po jiném psovi, ale žádný nebude takový jako Bradáček. Ve stejném dopisu popsal Zeyerovi, co zatím zažil. Oznámil mu, že ukončili masopust, ale na ples ke dvoru nešli, protože zemřel strýc Rudolf Wrba. Ale předtím byl na plese, který navštívil i císař. Dále psal, že v nejbližší době bude nastupovat do studia na právo. V závěru dopisu se vrátil ke smrti domácího mazlíčka a prosil básníka, aby mu dal vědět, jak dlouho byl Bradáček nemocný a co byla příčina smrti. Nechal pozdravovat bratra Karla a doufal, že od něj brzy obdrží dopis.¹⁸⁹

Toto psaní je dokladem důvěrného osobního vztahu. S Juliem Zeyerem probíral své osobní strasti, radosti a informoval ho o svém studijním vzestupu. Z tohoto i následujících dopisů je znát, že se mu jeho bývalý vychovatel stal přítelem.

Další datovaný dopis je z 29. dubna 1883 z Vídně. Je nutno podotknout, že oba tyto dopisy byly psány ještě předtím, než byl Karel zbaven svéprávnosti. V dopisu z dubna Otto v úvodu děkoval básníkovi za jeho dopis. Kromě dopisu poslal Zeyerovi své dílo, které mu

¹⁸⁶ LUŠTINEC, Jan. *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*. In: *Z Českého ráje a Podkrkonoší: vlastivědná ročenka/Semily: Státní okresní archiv Semily; Jičín: Státní okresní archiv Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně Sv. 33*, (2020), s. 167–187.

¹⁸⁷ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z února 1883.

¹⁸⁸ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z února 1883.

¹⁸⁹ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z února 1883.

už dříve slíbil namalovat. Na obraze byly zachyceny tzv. chalupy zelecké, které musel dokončit ve Vídni, a proto psal, že obraz nemusí zcela odpovídat realitě. Svou tvorbu dokončoval společně se svým malířem, prof. Černým, který mu zakázal namalovat dlouhou zahradní zeď, aby obraz vypadal lépe. Obraz mu poslal proto, aby si mohl zmíněné budovy vždy připomínat. Kromě toho popsal Juliu Zeyerovi své pocity, život a dal najevo, že mu básníkova přítomnost chybí. Hrabě psal, že se stavil v Zelči a doufal v setkání s básníkem i Karlem, ale nikdo z nich tam nebyl. V dopise pokračoval informací, že na lovu mu přálo štěstí a za osm dní se mu podařilo sestřelit sedm tetřívků. Poslední den dokonce střelil jednoho tetřeva, kterého chtěl ulovit jeho otec, ale byl natolik zavalen prací, že mu dovolil, aby ho ulovil místo něj. Popsal Zeyerovi, že tato skutečnost mu udělala velikou radost. Dále nechal pozdravovat jejich společné známé a informoval, že neví, kdy přesně se v Praze objeví.¹⁹⁰

Dne 21. února 1884 se v úvodu omluvil a obhajoval se, že to určitě není tak, že by Zeyerovi nechtěl psát. Je tedy nanejvýš jisté, že obdržel od básníka dopis, ve kterém se tato výtka vyskytla. Dle informací z dopisu vyplývá, že mladý hrabě chtěl básníkovi psát, možná dokonce odepsat na konkrétní psaní, ale na dopis napsal italskou adresu a proto Juliu Zeyerovi pravděpodobně nedošel. Vzhledem k tomu, že dopis nedorazil, znovu mu krátce popisuje, co v něm psal. Děkoval básníkovi za jeho dopis z Florencie. Podal Zeyerovi zprávy o Karlovi. Otto obdržel od Karla pouze dva dopisy.¹⁹¹ Bratr mu údajně psal o svých vidinách „[...] a vykreslil mi i podobiznu Erwina Schönborna¹⁹², jenž prý s ním mluvil z očiště [...]. Vánoce jsme letos museli odložit [...] a i ten večer strávit bez něho, muselo to prý býti, aby tam zůstal alespoň rok bez přetržení [...].“¹⁹³ Mladý hrabě uvedl, že podle zpráv, které získal jeho otec, byl stav Karla velmi proměnlivý a měnil se ze dne na den. Bratr už nechodil ani příliš ven a hrabě psal, že musí všichni doufat v nějaké zlepšení. Básníkovi vzkázal, že jeho psaní Karlovi předal a on se mu plánuje ozvat. Přidal

¹⁹⁰ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z dubna 1883.

¹⁹¹ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z února 1884.

¹⁹² Mělo by se jednat o českého velkostatkáře, politika, poslance zemského sněmu a člena panské sněmovny říšské rady. (Podle LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 175).

¹⁹³ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 175.

do psaní ještě jednu špatnou zprávu, že onemocněl jeho dědeček. Přestože jméno neuvedl, jedná se o Františka Arnošta hraběte z Harrachu, který ten rok zemřel (†1884).¹⁹⁴

O přibližně měsíc později dne 14. března 1884 hrabě básníkovi děkoval za projevenou soustrast nad ztrátou jejich dědečka. František Arnošt hrabě Harrach zemřel 26. února 1884.¹⁹⁵ Poslední dny před smrtí velmi trpěl. Hrabě oceňoval, že se básník za nebožtíka pomodlil v Římě, kde se právě nacházel. List zakončil popisem Karlova špatného zdravotního stavu a informací, že za ním v nejbližší době pojede jeho otec Jan Nepomuk hrabě Harrach.¹⁹⁶ Julius Zeyer byl v této době na cestách po světě a v Itálii kromě Říma navštívil také Pompeje. Na toto místo mu byl adresován dopis od Otty Harracha z 15. června 1884. Mladý hrabě pobýval v té době v Zelči. V dopise poslal Zeyerovi pozdrav ze zeleckých lesů a malebných roztrhaných chalup, kterými bude údajně básník v tuto chvíli jistě opovrhovat, protože mohl vidět krásy Itálie. I podle Ottova popisu některých staveb v Itálii je jisté, že ji také osobně navštívil. Ve zbylé části dopisu se věnoval bratru Karlovi. Navštívil ho jeho otec s Ottovou sestrou Annou. Jednou dostali zprávu o zhoršení jeho stavu, ale následně se stav vrátil ke stavu původnímu. Dokonce jeho otec zvažoval, že by ho vzal na zkoušku zpět domů. V závěru dopisu jsme se dozvěděli o horečce, která zastihla básníka, a hrabě vyzval básníka, aby ho ve Vídni navštívil.¹⁹⁷

Mezi dalšími dopisy uloženými v archivu je velká časová mezera. Dopis poslal hrabě Otta Harrach také ze Zelče, ale až 19. června 1886. V dopise se omluvil, že dlouho nepsal. O svátcích byl hrabě v Pruggu a ve Vídni, nemohl se tak o Zeyerův byt postarat. Zmiňoval, že navštívil forstovnu, dnes bychom řekli fořtovnu nebo myslivnu, kde byl jeden pokoj volný. Místnost Zeyerovi nabídl k používání. Blíže mu připomněl umístění a další přednosti ubytování. Byl by rád, kdyby se nejprve přišel na místnost podívat, zda básníkovi vyhovuje. Z dopisu, je znát, že se zajímal o živobytí svého přítele a bývalého

¹⁹⁴ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z února 1884.

¹⁹⁵ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 176.

¹⁹⁶ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z března 1884.

¹⁹⁷ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z června 1884.

vychovatele.¹⁹⁸ Hrabě žádal Zeyera, aby mu dal vědět, kdy se dorazí podívat a mohl mu poslat na cestu kočár.¹⁹⁹

Následující dopis je až z roku 1896. Dne 26. února psal hrabě Zeyerovi ze Zelče, že si vzpomněl při četbě knihy na jeho báseň. Mladý hrabě rád četl Zeyerova díla. A psal básníkovi, zda by ho mohl v Zelči navštívit. Zmínil se básníkovi, že jej jeho otec učinil správcem velkostatku v Zelči. Od té doby, co se začal starat o panství, zde trávil většinu roku.²⁰⁰ „[...] a těšilo by mne velice [...] strávit zde několik dní s někým, kdo mi není podřízen a s kým bych mohl nenuceně obcovati. Učinil byste mi svou návštěvou velikou radost. [...]“. ²⁰¹ Z dopisu můžeme vyčíst, že si Zeyera velmi vážil. Následujících několik dopisů pojednává o upřesnění návštěvy. Dne 12. března téhož roku psal, že byl velmi nadšen z přijaté nabídky a rád ho opět uvidí. Znovu se vracel ke zdravotnímu stavu svého bratra Karla.²⁰² „[...] Včera odsud odjel Karel s doktorem Kauckým po dvoudenním pobytu na cestě z Abbazie do Prahy, kde nyní opět má zůstat. [...]“. ²⁰³ V Abbazii byl na konci roku 1895 Jan Nepomuk hrabě Harrach, protože poslal pohlednici Juliu Zeyerovi a je tedy možné, že tam s ním byl i syn Karel. Nicméně na pohlednici s přáním k novému roku o něm není žádná zmínka.²⁰⁴ V dopisu Juliu Zeyerovi dále zmínil, že až ohlásí den, kdy ho v Zelči navštíví, tak dá vědět i bratru Karlovi, aby mohl přijet také. V závěru dopisu žádal o telegram chvíli předtím, než by měl přijet.²⁰⁵ O pár dní později psal Harrach odpověď Zeyerovi. Hrabě oznámil básníkovi, že přes Velikonoce nejspíš bude v Praze a v pondělí nebo v úterý se plánuje vrátit do Zelče. Zároveň varoval, že mu dorazí hosté na lov. Z dopisu se také dozvídáme, že Julius Zeyer lov a střelení zvěře neuznával,²⁰⁶ přestože v té

¹⁹⁸ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z června 1886.

¹⁹⁹ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 178.

²⁰⁰ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z února 1896.

²⁰¹ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z února 1896.

²⁰² LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 12. března 1896.

²⁰³ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 12. března 1896.

²⁰⁴ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Jana hraběte Harracha – pohlednice.

²⁰⁵ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 12. března 1896.

²⁰⁶ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 26. března 1896.

době to byla mezi šlechtou velmi oblíbená forma zábavy. Lov byl v 19. století součástí společenského života. K panstvím často patřily obory, kde se chovala zvěř a konaly se tam hony.²⁰⁷ Poté se plánoval vzdálit na 14 dní do Jilemnice a do Zelče se vrátí tak nejdříve začátkem května (1896). V dopise psal, že doufá, že se dokážou potkat ihned po Velikonocích. Zmínil také, že zahlédl, že se bude prvně odehrávat Zeyerova tragédie Neklan a žádal, aby mu poté o tom vyprávěl.²⁰⁸ Dne 13. května poslal hrabě dopis ze zámku Žinkovy. Předmětem zprávy je domluva na termínu návštěvy. Pravděpodobně se jim tedy nepodařilo se sejít ihned po Velikonocích.²⁰⁹ „[...] Nemohu Vám nyní na den říci, kdy do Zelče se zase dostanu, nejraději bych tam jel hned [...]. Myslím, že začátkem měsíce června zajisté budu v Zelči a těšilo by mne pak velmi, kdybyste mne tam chtěl navštívit a pozval bych tam Karla, jenž opět jest úplně zdrav. [...] Prosím Vás tedy, byste mi listem nebo telegraficky den a hodinu svého příchodu oznámil. [...]“²¹⁰ Dále hrabě uvedl, že kdyby neměl být v Zelči přítomen, včas tuto informaci básníkovi oznámí. Julia Zeyera varoval, že si je vědom své nestálosti a v případě, že by měl jiné plány, ať je kvůli němu neruší.²¹¹ O několik dní později dne 27. května napsal Juliu Zeyerovi velmi krátký dopis ze Zelče, psaný pravděpodobně ve spěchu. Jednalo se o prosté krátké sdělení.²¹² „Pane Julie! Jsem nyní v Zelči a očekávám každodenně Vaši návštěvu. Prosím o brzkou zprávu. Se srdečným pozdravem Váš upřímný Otto Harrach.“²¹³ V následujícím dopisu z 5. června už jen hrabě upřesnil poslední detaily schůzky. Poděkoval básníkovi za odpověď a psal, že ho 8. června odpoledne očekává a Karlovi již dal zprávu.²¹⁴ Je možné, že ani tato schůze se neuskutečnila, protože 8. června hrabě odpověděl na dopis následovně: „[...] samo sebou, že budu vždy potěšen z Vaší návštěvy, a myslím, že byste i sobě neučinil velikých námah,

²⁰⁷ NOSEK, Petr, *Státní zámek Hrádek u Nechanic*, 2019, nepublikováno.

²⁰⁸ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 26. března 1896.

²⁰⁹ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 13. května 1896.

²¹⁰ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 13. května 1896.

²¹¹ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 13. května 1896.

²¹² LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 27. května 1896.

²¹³ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 27. května 1896.

²¹⁴ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 5. června 1896.

*kdybyste, až pojedete z Prahy, zastavil se [...] zdali jsem v Zelči, a pak mi direktně telegrafoval svůj příjezd [...].*²¹⁵ Kromě této informace Zeyerovi sdělil, že se byl podívat na jeho divadelní hře Neklan, pogrataloval mu k úspěchu a doufal v brzké setkání.²¹⁶ Ke konci června děkoval za zaslané knihy a zmínil, že se tu u něj několik dní má zdržet Karel. A vyřídil mu pozdrav od Karla. Požádal také básníka, aby ho u něj neočekával, neboť nevěděl, jestli bude mít v tu dobu čas se zastavit. Podle informací z dopisu se jejich dlouho plánované setkání uskutečnilo.²¹⁷

Následovala přibližně roční korespondenční odmlka. Další dopis je až ze 14. března 1897. Hrabě dopis od Zeyera objevil, když se vrátil domů ze svých cest. Z navštívených míst vypsal básníkovi například italská města jako Florencii, Řím, Pisu, ale i francouzská města jako například Marseille. Své cesty přerušil z důvodu svého onemocnění a nabídl básníkovi, aby ho přijel do Zelče navštívit.²¹⁸ O necelý měsíc později dne 4. dubna 1897 reagoval hrabě na Zeyerův dopis. Z dopisu vyplývá, že básník pravděpodobně odmítl hraběte navštívit pro práci na svém díle. Požádal Zeyera o informaci, že až půjde ke svému sochaři Františku Bílkovi, aby mu dal vědět. Rád by se k němu podíval. Zdravotní stav mladého hraběte se výrazně zlepšil, ale lékař mu zakázal nejbližší plánovaný hon.²¹⁹ Velmi zajímavá je v dopise otázka hraběte: „[...] Copak to máte za znak, se kterým pečete Vaše psaní? Není-li to Váš rodinný znak, budeme Vás stíhati pro přečin „Anmassung des Adelstandes“. Dvě ruce, které se křížují, znamenají snad zasnoubení, to by tak bylo něco, kdybychom se dočetli náhle, že pan Julius se zasnoubil. [...]“²²⁰ Slovní spojení, *Anmassung des Adelstandes*, uvedené v dopise by mělo podle historika Jana Luštince znamenat osobování si šlechtického stavu. Dále už hrabě pokračoval příjemněji a zmínil básníkovu obdivuhodnou píli a ocenil jeho egyptskou legendu.²²¹ Ze dne 26. dubna víme,

²¹⁵ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 8. června 1896.

²¹⁶ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 8. června 1896.

²¹⁷ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 183.

²¹⁸ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z března 1897.

²¹⁹ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 185.

²²⁰ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 185.

²²¹ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 184–185.

že se o Velikonocích nesešli. Hrabě informoval, kde byl a z jakého důvodu se setkání ani poté nemohlo uskutečnit. Následně spolu v dopisu řešili dvě české herečky Národního divadla a Karlův stav. Po tělesné stránce byl Karel zdrav. V závěru se opět vrátil k pečtidlu, o kterém psal v minulém dopisu. Nevyrozuměl, zda se jednalo o znak Zeyerova rodu nebo jiného rodu.²²²

Ke dni 4. června 1897 odeslal hrabě další z dopisů Zeyerovi. V listu děkoval za jeho dlouhý dopis a dodal, že k sochaři se nakonec v nejbližší době nedostane, protože musí odjet do Pruggu a poté nejspíš přijede do Zelče jeho otec. Rád by se k sochaři podíval společně s básníkem.²²³ V následujících řádcích se znovu vrátil k básníkovu znaku. Je tedy jisté, že se mu Zeyer k této problematice vyjádřil „[...] *Váš rodinný znak mne velmi interesuje, ale myslím si, že Vás to náramně nudí. Měl jste podržeti také Váš rodinný predikát a neopovrhovat tak starou rodinnou tradicí. Četl jsem ve Vašem životopise, že Vaše rodina pochází z Elzaska. Tam tedy byli Vaši předkové pouze za pěknou starožitnost, a ne za dědictví jejich. Ty medvědí paznehty ovšem ukazují na původ germánský. Jen to nezapírejte, jste původem germánského a máte nyní české srdce. [...] Nezlobte se na mne za tyto řádky. [...]*“²²⁴

Poslední datovaný dopis ve zpřístupněném fondu pochází z 1. prosince 1897. Jedná se o jednu větu, ve které poděkoval básníkovi za zaslání jeho nové knihy a zároveň informoval, že vrátil knihy, které měl půjčené.²²⁵

Na konec zmiňuji tři nedatované dopisy, které bychom podle obsahu zařadili spíše na počátek vzájemné korespondence s básníkem. První list pochází z Vídně. Mladý hrabě děkoval básníkovi za dopis a přibližoval stav Karla, který byl patrně v té době ještě nový a projevuje o něj velikou starost.²²⁶ „[...] *Papa chudák málo, a jak se mi zda, nerad o tom mluvím, chce se snad ze zármutku svého trochu vytrhnouti [...]. Bylo mi nesmírně líto, že jsem nemohl s Papa Váš v Zelči navštívit, abych jej byl přece ještě jednou spatřil, než*

²²² LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 26. dubna 1897.

²²³ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha ze 4. června 1897.

²²⁴ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 186.

²²⁵ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha z 1. prosince 1897.

²²⁶ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha, nedatovaný.

*odebral se tam ven do Němec, kdež nyní asi zůstane dlouho zůstane, jen kdyby to něco pomohlo! Chudák Papa měl hroznou cestu s ním sám a pak sám zase zpět. [...] Co se týče Karla, doufám, že jest ve spolehlivých rukou [...].*²²⁷ Dopisem můžeme sledovat, jakým způsobem reagovala rodina na onemocnění a jak špatně to jeho otec Jan Nepomuk hrabě Harrach snášel.

Druhý nedatovaný dopis je psaný také ve Vídni a pojednává o Rukopisu královédvorském, který si chtěl mladý hrabě od Julia Zeyera nechat zaslat. Julius Zeyer totiž vydal básně Vyšehrad, které se Rukopisem královédvorským a Rukopisem zelenohorským inspirovaly. Básník v jejich pravost věřil.²²⁸ V dopise Zeyerovi dále psal: „[...] Já nyní musím zůstat ve Vídni a podle toho tedy musím tam kreslit to, co pro Papa dělám k narozeninám, mám ale strach z toho. A pak prosím Vás mi tam přidejte ještě moje barvy a můj velký block, co tam mám všechny kresby. Odpusťte, že jen tak krátce píšu, ale já nemohu více. [...]”.²²⁹ V tomto dopise se opět projevilo výtvarné zaujetí a nadšení hraběte Otty Harracha uměleckou tvorbou.²³⁰ Důkazem výtvarného nadání mladého hraběte je i jeho ručně malované blahopřání adresované Juliu Zeyerovi. Text je psaný ve francouzštině. Podle vyobrazených motivů a textu na kartě se dá předpokládat, že hrabě Otto vytvořil blahopřání k novému roku. Na levé straně blahopřejné karty jsou tři malování andělů a na pravé straně podélné karty je text zdobený iniciálou.²³¹ Přepis textu na kartě zní: „*Bon jour, bon an bonne semaine/ Santé, plaisir et joye humaine/ Persévérer de bien en mieux/ Et jouir d'amours vous doivent Dieux/ Ce jour pré[f]ent en bonne étrenne./ Toujours d'argent la bourse pleine/ Souhaite jusqu'à la centaine/ Durer vos ans sans être vieux/ Puis après cette vie aubaine/ Avoir la doucen[r] souveraine/ De Paradis là sus aux Crux/ Sans sentir ni gries ni peine/ Bon jour, bon an, bonne semaine.*”²³² Ve volném překladu by se mohlo jednat o text: Dobrý den, rok i týden/ Zdraví, radost lidskou potěchu/

²²⁷ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha, nedatovaný.

²²⁸ LUŠTINEC, *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*, 2020, s. 172.

²²⁹ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha, nedatováno.

²³⁰ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha, nedatováno.

²³¹ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha – blahopřání, nedatováno.

²³² LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha – blahopřání, nedatováno.

Vytrvalost v dobrém a lepším stavu/ Těšení se lásce Vašich Bohů/ V tento den předpovídají, dobré věci k Novému roku/ Stále plný měsíc peněz přejte si až do stovky/ Bez stárnutí ať utíkají Vaše léta/ A pak po tom úspěšném životě mějte sladkost nejvyšší od ráje tam až po kříže. Dobrý den, rok i týden.²³³

²³³ LA PNP, fond Julia Zeyera, korespondence Otty hraběte Harracha – blahopřání, nedatováno.

Závěr

Jan Nepomuk hrabě Harrach byl českým aristokratem, který během svých mnoha zájmů přišel do kontaktu s českými umělci, a mnohým z nich se dostalo jeho podpory. Ze studované korespondence jsem se pokoušela zachytit, jakým způsobem hrabě s umělci komunikoval. Ke zjištění způsobu komunikaci sloužila korespondence s architektem, v době komunikace s hrabětem už mecenášem, Josefem Hlávkou a korespondence s českým básníkem Juliem Zeyerem, který zároveň působil ve službách hraběte jako vychovatel jeho syna. Třetí korespondence více přibližuje vztah Julia Zeyera k rodině Harrachů na základě dopisů s Ottou hrabětem Harrachem, svěřencem Julia Zeyera.

Vztah Josefa Hlávky a hraběte Harracha bychom mohli shledat jako spíše pracovní. Dle korespondence je možné říci, že k sobě oba dva muži měli vzájemný respekt. Muži spolu jednali jako se sobě rovnými pracovními partnery. Dalo by se říci, že se jednalo o komunikaci dvou velkých mecenášů, kteří se snažili přispět k rozvoji české společnosti. Předmětem jejich komunikace byla především žádost hraběte Harracha o příspěvek na Český dům ve Vídni, jehož vznik chtěl sám podpořit. Vzhledem k tomu, že Josef Hlávka v té době podporoval vznik studentských (dnes Hlávkových) kolejí v Praze, nemohl finančně přispět tolik, v kolik hrabě doufal. Dle mého názoru byla důležitým momentem vzájemných vztahů přímluva Josefa Hlávky za spisovatele Jana Spáčila Žeranovského. Hlávka využil své známosti s hrabětem a požádal ho o výjimku pro žurnalistu, který se kvůli politické roztržce nemohl nikde pracovníě prosadit. Oba muži si dopisovali do roku 1907, přičemž o rok později zemřel Josef Hlávka a následující rok zemřel i Jan Nepomuk hrabě Harrach.

Vztah a způsob komunikace Jana Nepomuka hraběte Harracha k Juliu Zeyerovi byl odlišný, především tím, že básník byl zároveň zaměstnancem hraběte. Přes tento pracovní vztah byl hrabě otevřený ohledně vlastních rodinných starostí, týkajících se především jeho syna Karla. Dopisů není ve fondu dochováno příliš, přesto z těch nemnoho dochovaných dopisů vyplývá, že hrabě s umělcem a zaměstnancem zároveň, jednal s velikou úctou. Nemyslím si, že ho hrabě nejspíš považoval za natolik sobě rovného partnera jako například Josefa Hlávku. Svými osobními dopisy však Juliu Zeyerovi projevoval důvěru.

Je to pravděpodobně i z toho důvodu, že básník byl do situace zasvěcen a jako vychovatel hraběte Otty měl k hraběcí rodině Harrachů velmi blízko.

Tento korespondenční vztah a způsob komunikace doplňuje korespondence hraběcího syna Otty Harracha s básníkem Juliem Zeyerem. Korespondence obou mužů je rozsáhlá a naopak nám poskytuje určitý kontrast k předchozí výše zmíněné komunikaci. Otto hrabě Harrach měl výtvarný talent, což dokazuje několik jeho dochovaných děl. V příloze je ručně malovaná karta s blahopřáním pro Julia Zeyera, která je uložena v LA PNP. V rozsáhlé konverzaci je zřejmý vývoj vzájemného vztahu, který je znát z mírně pozměněného způsobu komunikace. Vzájemná komunikace má velmi přátelský a osobní ráz. V počátcích korespondence by se dalo říci, že psal mladý hrabě spíše opatrně. Jednalo se o dobu, kdy byl pod vlivem básníka jako svého vychovatele, či krátce potom. V době prvních dopisů bylo hraběti kolem dvaceti let. Postupně se jejich komunikace stávala více přátelskou, ale i nadále se vzájemným respektem. Předmětem jejich komunikace byl často zdravotní stav Karla hraběte Harracha, tvorba Julia Zeyera, každodenní život Otty hraběte Harracha a cestování obou mužů. Nejrozsáhlejší korespondence pochází z let 1896–1897. Ottovi hraběti Harrachovi bylo v té době přibližně 33–34 let. Pravděpodobně byli oba časově vytíženi, neboť většina korespondence se zabývá jejich společným setkáním, které často odsouvají a přesouvají. Vzájemné přání se setkávat je určitým dokladem jejich přátelství a touhou se po dlouhé době opět vidět. Sám hrabě v jednom dopisu psal, že by byl velmi rád, kdyby jej básník navštívil, protože by rád mluvil s někým, kdo není jeho zaměstnanec nebo je mu jinak podřízený. S básníkem probíral své osobní záležitosti a informace, které se týkaly hraběcí rodiny. V pozdějších letech byli již schopni si vyměňovat své názory a mluvit spolu více jako se sobě rovnými. Poslední roky si dopisovali například kvůli vypůjčování knih. Dle dopisů se hrabě Otto Harrach skutečně zajímal o uměleckou tvorbu Julia Zeyera a v dopisech se několikrát zmínil o své vlastní výtvarné tvorbě. Z dopisů, které byly psané kolem roku 1896, už je pozvolna znát zralejší způsob komunikace. Vývoj vztahu zaznamenává také oslovení, které hrabě používal. V prvních dopisech hrabě Otto oslovoval básníka „Milý pane Zeyer!“ a později již využíval oslovení „Pane Julie“ nebo „Pane Julíuse“.

Myslím si, že Jan Nepomuk hrabě Harrach i jeho syn Otto hrabě Harrach měli k umělcům kladný vztah. Cílem práce bylo přiblížit korespondenční vztah a způsob

komunikace hraběte Harracha s vybranými českými umělci, zastoupenými především Josefem Hlávkou, Juliem Zeyerem a částečně také Ottou hrabětem Harrachem, který disponoval výtvarným nadáním, a tím prohloubit dosavadní bádání o rodině Harrachů. Práce se pokusila přiblížit méně probádané korespondenční vztahy hraběte Harracha s vybranými významnými muži, kteří se zároveň podíleli ve své době na rozvoji české umělecké scény.

Seznam použitých informačních zdrojů

Prameny:

Archiv Národního muzea v Praze. Fond F. L. Rieger, kart. č. 29, korespondence Jan hrabě Harrach.

Literární archiv Památník národního písemnictví v Praze, fond Julius Zeyer, korespondence Jan hrabě Harrach.

Literární archiv Památník národního písemnictví v Praze, fond Julius Zeyer, korespondence Otto hrabě Harrach.

Literární archiv Památník národního písemnictví v Praze, fond Josef Hlávka, korespondence Jan hrabě Harrach.

Prameny a literatura:

ADÁMEK, Karel. *Památce Jana hr. Harracha*, Praha: 1911.

BARTOŠ, František Michálek. *Rukopisy Královédvorský a Zelenohorský*, Praha: 1946.

BOUŠKA, Jan. „*Tak jak pevně skály krkonošské stojí...*“ *Jan Nepomuk hrabě Harrach a jeho politické působení v Předlitavsku*. Praha, 2019. 97 s., 8s. příloh. Diplomová magisterská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí magisterské práce: doc. PhDr. Magdaléna Pokorná, CSc.

CATALANO, Alessandro. *Zápas o svědomí: Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*, Praha: NLN, 2008.

DOBIÁŠ, Dalibor. *Rukopisy královédvorský a zelenohorský*. 1. Vyd. Praha: Nakladatel, 2018. Edice Věda kolem nás. Prostory společné paměti. ISSN 2464-6245. [online]. Dostupné z:

<https://www.academia.cz/uploads/media/preview/0001/06/49ed087f05d25e128813ed327b668a6bba2ecd1e.pdf>.

MERHAUT, Luboš, ed. et al. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 4, část 2. U–Ž, Dodatky A–Ř, Praha: Academia, 2008.

HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha: Akropolis, 1999.

HLAVAČKA, Milan. *Jubilejní výstava 1891*. Praha: TECHKOM, 1991.

JUŘÍK, Pavel. *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha: 2021.

KALANDRA, Albert Jan. *Dějiny Slovanské besedy ve Vídni za první třicetiletí jejího trvání (1865-1894), kteréž dle vlastních zkušeností, ročních zpráv besedních a jiných pramenů sepsal A. Jan Kalandra*, Vídeň: Slovanská beseda, 1895.

KORBEL, Tomáš. *Reprezentace šlechty v 19. století: František Arnošt a Jan Nepomuk Harrach*. Praha, 2013. 97 s., 8s. příloh. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Ústav českých dějin. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Blanka Altová.

LODR, Alois. *Josef Hlávka: český architekt, stavitel a mecenáš*, Praha: 1988.

LUŠTINEC, Jan. *Jan Nepomuk hrabě Harrach: ze života českého kavalíra*, Vrchlabí: KRNPAP, 2018.

LUŠTINEC, Jan. *Po stopách Jana hraběte Harracha v Krkonoších*, KRNPAP: 2020.

LUŠTINEC, Jan. *Z korespondence Jana hraběte Harracha s Františkem Ladislavem Riegerem*. Acta Musei Nationalis Pragae. Historia litterarum Roč. 63, č. 3–4 (2018), s. 237–242.

LUŠTINEC, Jan. *Korespondence Otty hraběte Harracha s Juliem Zeyerem*. In: Z Českého ráje a Podkrkonoší: vlastivědná ročenka/Semily: Státní okresní archiv Semily; Jičín: Státní okresní archiv Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně Sv. 33, (2020), s. 167–187.

LUŠTINEC, Jan. *Jan hrabě Harrach a hrobka hrabat Harrachů*. Acta Musei Nationalis Pragae - Historia litterarum: Roč. 65, č. 3–4 (2020), s. 116.

LUŠTINEC, Jan. *Jan hrabě Harrach a novosvětská sklárna: povinnost má je tedy předně tam podporovati, kde hlad a bída jest větší!* Acta Musei Nationalis Pragae - Historia litterarum: 2014. Řada C, sv. 59, č. 3–4, s. 61–63.

MENČÍK, Ferdinand. *Jan Hrabě Harrach: k sedmdesátiletým narozeninám*, V Praze: Fr. Hovorka, 1898.

MERGL, Jan a kol. *Z Nového světa do celého světa: 300 let harrachovského skla*, Vyd. 1. V Řevnicích: Arbor vitae, 2012.

NOSEK, Petr, *Státní zámek Hrádek u Nechanic: Průvodcovský text – II. prohlídkový okruh*, Hrádek u Nechanic: 2019, nepublikováno.

NOSEK, Petr, *Státní zámek Hrádek u Nechanic: Průvodcovský text – Text k 100. letům atentátu na Ottu Harracha*, Hrádek u Nechanic: 2020, nepublikováno.

OPELÍK, Jiří, ed. et al. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 4, část 1. S–T, Praha: Academia, 2008.

POKORNÁ, M. *Jan hrabě Harrach a Matice česká*. Acta Musei Nationalis Pragae - Historia litterarum: 2014. Řada C, sv. 59, č. 3–4, s. 64–65.

POKORNÁ, Magdalena, *Korespondence - meze a možnosti využití historického pramene*, In: Základní problémy studia moderních a soudobých dějin, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014 s. 286–311.

POKORNÁ, Magdaléna, *Zeyerův fond při České akademii věd a umění*, In: Česká literatura: časopis pro literární vědu, Praha: ČSAV, Roč. 49, č. 1 (2001), s. 95.

POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2008.

SAK, Robert. *Rieger: příběh Čecha devatenáctého věku*, Semily: Městský úřad, 1993.

SRŠEŇ, Lubomír. *Portrét Jana hraběte Harracha od Františka Ženíška*. Acta Musei Nationalis Pragae - Historia litterarum: 2014. Řada C, sv. 59, č. 3–4, s. 58–60.

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Julius Zeyer*, Brno: 2003.

VOBORNÍK, Jan. *Julius Zeyer*, Praha: 1907.

ZEYER, Jiří a František BÍLEK. *Básník a sochař: dopisy Julia Zeyera a Františka Bílka z let 1896–1901*, ed. J. R. Marek, Praha: Za svobodu, 1948.

Zlatá Praha. Praha: J. Otto, 13.1.1888, 5(8), p. 123. ISSN 1801-2493. [cit. 27. 3. 2022]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5bf25dda-435e-11dd-b505-00145e5790ea>.

Zlatá Praha. Praha: J. Otto, 1.2.1895, 12(12), p. 135. ISSN 1801-2493. [cit. 27. 3. 2022]. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:505669c5-435e-11dd-b505-00145e5790ea>.

Josef Hlávka. Oficiální stránky obce Lužany. Obec Lužany – Oficiální stránky obce Lužany [online]. © 2022 [cit. 6. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.obec-luzany.cz/obec/slavni-rodaci-a-osobnosti/josef-hlavka-75cs.html>.

Seznam obrázků

Obr. 1 – Dopis Jana Nepomuka hraběte Harracha Josefu Hlávkoví z května 1902, LA PNP Praha, fond Josef Hlávka

Obr. 2 – Dopis Josefa Hlávky Janu Nepomukovi hraběti Harrachovi z července 1904, LA PNP Praha, fond Josef Hlávka.

Obr. 3 – Blahopřejná karta Otty hraběte Harracha Juliu Zeyerovi, LA PNP Praha, fond Julius Zeyer.

Obr. 4 – Neznámý autor. *Portrét Jana Nepomuka hraběte Harracha*. Státní zámek Hrádek u Nechanic. INV. HN 2597.

Desud podáno a dnujstou obrati na poměry naše slušný kapitál 60000 K,
avšak to všechno je pro úkol málo, a dujnost poručíme to právě nyní
edy a nas Kysla dnujstou očasná přibyllost za cenu velice přiměřenou zjistiti
konprí oběti, který by požadavkům spolku vídeňských vyhovoval.

Nemá-li nyní tato vzácná přibyllost, paká a bylo srova zase vrátit jest
potřebi kapitálu cípého kolem asi 75.000 K, částka více, která kdyby se našla
několik mužů ochotných uložiti bezpečně větší obnos v postlech potmku,
poměrně snadno dala by se opatřiti.

Proto mám čest v plné důvěře a na Vaše Vysokoblahorosti obrátiti,
abyse podniku zmíněného věšm obnosem v úpisech se lastavě zvrástnil.
Čáči-li Vaše Vysokoblahorosti věšm okolnosti důkladně uvážiti shledá
zapřít, že kapitál věšm nebude žádným darem, nýbrž činem, který pro
zpřívaj národu i pivovaru věšm čest a přiměřeně zvrstění uložení peněz
přinesou.

Dovoluji si tuto otuolavati se na dopis Vašeho Vysokoblahorosti ze dne 12. čerona
m. r. a žádám, abyse ráčil přisoupiti ku podniku tomuto upřáním nřp.
Křho postlu v podilových listech po 200 K. a pak doufám de Vašostvína
dopisu alespoň ve výši do 20.000 K., čímž k realizování konprí mřigněje
a tak opět zvlstuby své rozměžití ráčíte.

Vřpročing si, abyse o rozhodnutí svém buď mne nebo výbor dnujstva la.
stavě mředomki ráčil, znamonám se

Vášemu Vysokoblahorosti

s úřtem oddaný

J. Harrach

Vě Vřtini dne 13. května 1902.

Obr. 1 – Dopis Jana Nepomuka hraběte Harracha Josefu Hlávkově z května 1902, LA PNP
Praha, fond Josef Hlávka.

Obr. 3 – Blahopřejná karta Otty hraběte Harracha Juliu Zeyerovi, LA PNP Praha, fond Julius Zeyer.

Obr. 4 – *Portrét Jana Nepomuka hraběte Harracha*